

Adscr. H. S. 1303. V

I. N. D. N. J. C.

DISPUTATIO JURIDICA 1788.

DE EO

QUOD JUSTUM EST, CIRCA

1693

LUDOS SCENICOS
OPERASQUE MO-
DERNAS,

13

dictas vulgò

Quam

IN ILLUSTRIS CHRISTIAN - ALBERTINA
P R Æ S I D E

DN. ELIA AUGUSTO STRYKIO,
J. U. D. JUR. PUBL. ET NOVELL. PROF.
PUBL. ORDIN.

DN. PATRONO SUO ÆTATEM
DEVENERANDO

IN AUDITORIO MAJORI

Ad D. Januar. A. M. DC. XCIII.

PUBLICÆ DISQUISITIONI SUBMITTIT

GEORGIUS BERTUCH, Helmershusa - Francus.
AUTOR ET RESPONDENS.

N O R I B E R G Æ,

Literis & Sumptibus Christiani Sigismundi Frobergii, 1696.

IN D. D. P. C.
DISPUTATIO
DE ED.
QUOD JUSTUM EST, CIRC.
LUDOS SCENICOS
OPERASQUE MO.
DERIVAS

In Illustri Christian-Albertina
P. A. S. L. D. R.
Dr. ELLA AUGUSTO STRYKIO
A. U. D. J. R. P. U. B. L. ET NOVELL. PROF.
P. U. B. L. O. R. D. I. N. I.

DR. PATRONO SUO APTISSIMO
DE REVERENDO
IN AUDITORIO MAJORI
M. D. JANU. M. M. DC. XXXV.
P. U. B. L. I. C. E. D. I. S. C. U. T. I. O. N. I. S. U. M. M. I. T. T. I.
GEORGII BERTUCH, Helmschuh. Praesid.
A. U. T. O. R. E. T. R. E. S. P. O. N. D. I. S.

SCORIBER
L. v. s. & s. m. p. n. b. u. s. C. h. r. i. s. t. i. a. n. i. s. i. g. n. a. t. i. s. i. m. u. l. t. i. s. i. n. p. r. i. n. t. i. s.

P R Æ F A M E N.

Non prolixè reddendas Tibi, B. L. existimo esse rationes, quare specimen quoddam studiorum meorum exhibiturus hanc præ aliis elegerim materiam. Nimirum consideranti mihi, quod vita nostra, monente Chrysostomo, theatralibus ludis non sit absimilis, & quàm varias nos in augustissimo hujus mundi teatro, pro diversitate ætatis, sexus, conditionis, Deo ita distribuente, agamus personas, non incongruum visum est, quid circa ejusmodi ludos justum sit, paulò curatius indagare. Nec alienum hoc à cathedra Juridica credidi thema, quod legislatione suâ non indignum judicavit Imperator Justinianus. Accessit porro illa, quæ ante aliquot annos in vicinia de ludis scenicis, vulgo Operis dictis, exorta, & tunc temporis prolixis scriptis coram Senatu ibi agitata est controversia, quæ quamvis assopita penitus videretur, hoc ipso tamen tempore iterum recrudescere cœpit; cui autem præsentis dissertatione me immiscere non intendo, sed unumquemvis suo patiens abundare sensu, quæ mihi verior videatur sententia brevibus tantùm, ubi eò perventum fuerit, exponam. Atque ita imploratô divini Numinis, cujus nomine si ipsum rei principium decens ac amabile fiat, benè ac competenter universa, quemadmodum verba Imperatoris in Nov. 6. præfat. habent, geruntur, auxiliò ad ipsius rei tractationem progredior. Esto igitur

CAP. I.

De Ludis scenicis & Operis modernis in genere.

Summaria.

Ingressus.	num. 1.	Decursio equestris.	14.
Ludi unde dicti.	2.	Aurigatio.	15.
Eorum duo genera.	3.	Naumachia.	16.
Circenses ludi.	4. sq.	Ludi scenici sive theatrales.	17. sq.
Dicuntur etiam gymnici.	6.	Eorum species.	19.
Variâ erant formâ.	7.	Tragœdiæ.	20.
Ludus gladiatorius.	8.	Comœdiæ.	21.
Ludus venatorius.	9.	Satyræ.	22.
Lucta & pugillatus.	10.	Mimus.	23.
Cursus.	11.	Ludi Attellani.	24.
Saltatio.	12.	Ludi sacri.	25.
Jaculatio.	13.	Votivi.	27.
			Fune-

Funebres.	28.	Vel ductilis.	65.
Ludicri.	29.	Habebant etiam certas machinas.	66. sq.
Ludi scenici ortum habent à Græcis.	31.	Quot genera scenarum.	68.
Ab his pervenerunt ad Romanos.	32.	Tragica scena.	69.
Quando & quâ occasione.	33.	Comica.	70.
Repræsentabantur à certis personis.	34.	Satyrica.	71.
Unde dicantur personæ.	35.	An scena semper locus publicus.	72. sq.
Origo larvarum.	37.	Proscenium, pulpitum.	75.
Ludiones qui.	38.	Orchestra.	76.
Histriones.	39.	Quando sedilia distincta fuerint.	77. sq.
Tragædi.	42.	Argumentum ludorum scenicorum.	79.
Comædi.	43.	Scopus eorum.	80.
Mimi.	44.	Erant pars cultus divini.	81. sq.
Pantomimi.	45.	Tendebant ad recreationem.	83.
Archimimi.	46.	Et ad studium virtutum excitandum.	84.
Planipedes.	48.	Occasio Comædiarum apud Græcos.	85. sq.
Thymelici.	49.	Divisio Comædiæ in antiquam, mediam & novam.	90.
Adhibebatur in ludis musica instrumentalis.	50.	Hi ludi fuerunt etiam tempore Imperatorum Christianorum.	91. sq.
Et vocalis.	51. sq.	Hodie tamen ad splendorem veterem non assurgunt.	94.
Fiebant ludi in theatro.	53.	Per venerunt etiam ad Germanos.	95. sq.
Fiebat in amphitheatro.	54.	Duplicis sunt generis.	97.
Quod differt ab amphitheatro.	55. sq.	Operæ quid sint.	98.
Olim non habebant theatrum Romani.	57.	Unde ita dicantur.	99. sq.
Quid sit cavea.	58.	Causa operarum efficiens.	104.
Quando theatrum exstructum.	59.	Objectum.	105.
Primo fuit temporarium.	60.	Forma.	106.
Postea factum perpetuum.	62.	Finis.	107.
Partes theatri.	63.	Transitus ad sequentia.	108.
Scena.	64. sq.		
Erat vel versatilis.			

DE ludis scenicis, præprimis eis, quæ s hodiè Operas vocant, eo-
que quod circa illos justum est, acturus, haud extra oleas, uti
dicunt, me vagaturum existimo, si nonnulla de ludis tam in ge-
nere, quàm in specie de scenicis, quales apud Romanos, quo-
rum Jure hodie utimur, fuerint, operisve modernis præmiserò.

2 Ac ludorum quidem, qui nomen a Lydis, ex Asia oriundis, qui
Duce Tyrrheno, cum fratri suo regni contentione cederet, in Hetruria
confederunt, ibique inter cæteros superstitionum suarum ritus specta-
cula quoque religionis nomine instituerunt, sortiti sunt, Rosin. *Antiquit.*
3 *Roman. l. 5. c. 1.* in universum duo fuisse genera tam ex scriptoribus Roma-
nis, quàm I. L. XII. tabb. fragmentis, quæ in calce Corporis Juris Civilis
conspiciuntur, iisque, quæ ibi Gothofredus *sub rubrica de Ludis* annotavit,
fatis constat: *Circenses nimirum & Scenicos.*

Illorum mentio fit in l. 1. §. 2. ff. de muner. § honor. l. 122. ff. de Le- 4
 gat. 1. l. 12. §. 4. ff. de usu § habit. l. 2. C. de spectac. § scenic. dicebanturque
 ita à circo, vel à circuitu, in quo, en sibus positis, exhibebantur Rosin. d. l. 5
 c. 2. Appellabantur etiam gymnici, ab exercitationibus gymniciis, quò 6
 pertinet L. 1. C. d. spectat. § scen. variaque eorum erat forma. Modo enim 7
 constabant *expugna*, eaque vel hominum inter se, unde *ludus gladiatorius*,
 de quo intelligendæ l. 25 §. 3. ff. de acquir. vel omitt. hered. l. 1. pr ff. de abigeis 8
 Cujac. l. 13. Obs. 10. qui tamen postea sublatus est per L. un. C. d. gladia-
 tor. penit. tollend; ad quam legem vid. Dissert. D. Nergeri Prof. quondam
 Witteb. vel hominum cum bestiis, hinc *ludus venatorius*, de quo in l. 8. §. 9
 11. § 12. ff. de pœn. l. 4. ff. d. admin. rer. ad Civit. pertin. l. 1. §. 6. ff. d. postul.
 & ad hanc Circensium spectaculorum formam etiam pertinebat *lucta* § 10
pugillatus, de quibus in l. 7. §. 4. ff. ad leg. Aquil. l. 2. ff. d. aleator. Gothofr.
 d. l. lit. E. Modo consistebant in *curso*, currendo certa stadia in campo ad 11
 metam Conf. d. l. 2. §. 1. modo in *saltatione*, saltando vel in æquo campo, 12
 vel è loco inferiori ad superiorem, aut vice versa, vel infiliendo in currus
 aut equos d. l. 2. modo in *jaculatione* sagittarum, pilarum, telorum, alio- 13
 rumque armorum, quæ longè projiciuntur d. L. 2. add. L. 1. § ult. C. Eod.
 modo in *decurstione equestri* Vid l. 20. ff. de præscr. Verb. unde equi curu- 14
 les in L. 5. C. d. spect. § scen. l. 7. C. d. numerar. l. 4. C. d. muner. patrimon. modo in 15
aurigatione, i. e. certamine bigarum aut quadrigarum, hinc curule certa-
 men in l. 1. C. Theod. § Equ. Curul. modo in *naumachia* sive certamine na- 16
 vali Vid. Rosin. d. l. 5. c. 5. Hier. Mercurial. d. art. Gymnast. l. 2. § 3. add.
 Gerard. Joh. Vossi. d. quat. art. popul. c. 3. Nov. 105. c. 1.

Quemadmodum autem hi ludi circenses motum violentum requi- 17
 rebant, ita è contrario scenici, qui à græco verbo *σκηνή* umbram denotante
 ita dicti, quod olim in umbra fierent Rosin. d. l. 5. c. 6. & alias etiam the-
 atrales appellati sunt l. 2. C. Theod. d. spectac. sine curriculo & certatione 18
 corporum fiebant, ac in cantu, fidibus & tibiis, ut LL. XII. tabb. habent,
 consistebant. Vid. Gothofr. d. l. Hi ludi allegantur in L. 122. ff. d. legat 1. 19
 l. 2. § 4. C. Theod. d. prætor. § *questor*; ac, quemadmodum ex scriptori-
 bus rerum Romanarum constat quatuor sub se comprehendebant spe-
 cies; *Tragœdiam*, in qua negotia gravia, res magnæ ac eventus ut pluri- 20
 mum atroces repræsentabantur, *Comœdiam*, in qua negotia civilia ac
 fortunæ privatorum sine periculo vitæ, exitu jucundo, exhibebantur,
Satyræ, ubi tragici poëtæ non reges aut heroes, sed satyros inducebant, 22
 ludendi jocandique causa, utque spectatores inter res tragicas ac serias
 satyrorum quoque jocos & lusibus delectarentur, ac *Mimum*, ubi facta ac 23
 negotia solâ gesticulatione exprimebantur, quæ ultima species primò
 quidem inter alios ludorum scenicorum actus exhiberi consueverat.

4
 cum tamen postea applausum populi invenisset, seorsim repræsentari
 24 cœpit. Conf. Rosin. *d.l. 5. c. 6. sqq.* Quod enim Attellanos ludos attinet,
 species satyræ aut mordacis veteris comœdiæ fuerunt, qui tunc temporis
 25 invaluerunt, cum juvenus Romana, histrionibus fabellarum actu relicto,
 ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactare inciperet:
 ex Livio Hofman *Lexic. Univers. voc. Atella* Rosin. *d. c. 6.* Alber. Gentil. *d. actor. & spectat. fabul. non notand. c. 15. p. 69.*

25 Fuere quidem & alii apud Romanos usitati ludi, sacri scilicet, votivi,
 26 vi, funebres, & ludicri. Sacros dicebant eos, qui in honorem Deorum fiebant,
 quales Megalenses, Cereales, Florales, Martiales, Apollinares, Capitolini,
 Romani, Plebeji, Consuales, Compitalitii, Augustales, Palatini,
 27 Seculares &c. Votivos, quos Magistratus in bellum ituri vovebant post
 res feliciter gestas & partam victoriam exhibendos, quorsum spectabant
 Ludi victoriæ, quinquennales, decennales, vicennales, triumphales,
 28 natalitii, Juvenales &c. Funebres fiebant in honorem defunctorum,
 quibus ita heredes officium suum testari volebant, omnium optimè
 29 hac ratione manes placari posse existimantes. Ludicri denique dicebantur
 illi, qui exercitationis tantum causa fiebant, uti Trojani, Castrenses
 30 ofes &c. de quibus omnibus latè agit Rosin. *d.l. 5. c. 13. sqq.* Verum cum horum
 alii ex Circensibus, alii ex scenicis, alii ex Circensibus & scenicis simul
 constiterint, ad eos etiam meritò referuntur.

31 Cœterum quod originem ludorum scenicorum attinet, Græcis eam deberi
 in confesso est Vid. Rosin. *d.l. c. 8.* Aristot. *d. re poëtica.* Agost. Mascardi
 nei saggi *Academici discors. 6.* ubi hoc argumentum latè tractat. add. Dn.
 Elmenhorst in *Dramatolog. c. 2. §. 3. p. 28.*

32 Ab his ad Romanos hæc res pervenit, qui in comediis scribendis & argumentum à
 Græcis acceperunt, & illis imitati sunt, uti de Plautus & Nævio testatur
 Petr. Crinitus *d. poët. latin. l. 1. c. 3. & 4.* ac de se ipso autor est Terentius
 33 *Prolog. Andr. & Adelph.* Diu tamen Romanis incogniti erant, donec anno
 U.C. 389. occasione pestilentiæ, quæ tunc Romæ grassabatur, nullâque
 humana ope levare poterat, victis superstitione animis, C. Sulpitio Petito
 & C. Licinio Stolone Coss. solenniter introducerentur, quemadmodum id
 prolixè enarrat Livius *l. 7. histor. Rom.* ac Tacitus *l. 4. Annal. c. 21.* repetit.

34 Repræsentabantur autem hujusmodi ludi à certis personis, (quod
 vocabulum olim scenarum proprium fuit, quamvis postea ad omnia vitæ
 civilis munia, quæ ceu vultum quendam civilem civis intrinsecus
 assumit, fuerit translatum Rævard. *Conjectur. l. 1. c. 7.* Strauch. *ad Univers. Jus Justinian. Diss. 1. th. 16.* & propriè significat id, quod ad agendas
 fabulas assumitur,) ita dictis, quod facies laribus, quæ personæ dicebantur,
 actu

acturi tegere fuerint soliti, quemadmodum hunc in finem folia lappæ,
 quæ inde quoque personata vocatur, adhibere consueverant, prout ex 36
 Plinio & Dioscoride notat Elmenhorst. d. l. §. 2. p. 23. Roscius Gallus qui-37
 dem primum ex necessitate, quod luscis fuerit oculis, ejusmodi lar-
 vis usus fuisse legitur. postea tamen passim earum usus receptus est, pri-
 mique Cinnius & Faliscus eas in Comædiis, Minutius vero & Protho-
 nius in tragædiis adhibuerunt, uti est apud Gellium not. Attic. l. 5. c. 7.

Vocabantur personæ illæ alias & ludiones Vid. Turneb. Adversar. l. 6. 38
 c. 26. quamvis hac appellatione non omnes actores, sed certos tantum-
 modo, qui Satyrorum habitu induti cytharas pulsarunt ac saltarunt, ve-
 nire ex Casal urb. § Imper. splendor. p. 2. c. 7. notet Elmenhorst d. l. p. 24. Hi-39
 striones Vid. L. 15. §. 1. ff. d. Usufruct. l. 12. ff. quib. mod. usufruct. amitt. l. 73. §. 3. ff.
 de legat. 3. L. 44. §. ult. ff. d. liber. caus. l. 7. §. 1. ff. d. Oper. lib. vel ab actore quo-40
 dam, qui Histrio nominabatur & ex Hetruria Romanæ acersitus erat, vel
 de regione Histria, Illyrici finitima, unde oriundi creduntur. Vid. Hofm.
 Lex Univers. voc. Histrio. Briffon. d. Verbor. signif. l. 8. voc. Histrio. & quemad-41
 modum ipsi ludi scenici, varii erant generis & specialia fortiebantur no-
 mina.

Alii enim appellabantur tragædi, qui tragædiis intererant V. l. 38. §. 42
 ult. ff. d. edil. edit. l. 12. pr. ff. d. fideicom. libertat. alii comædi, qui in Comediis 43
 agebant V. l. 34. pr. ff. d. atilit. Edit. §. 10. d. leg. Aquil. alii mimi V. l. 38. §. ult. ff. 44
 d. edil. edit. Nov. 115. c. 3. §. 10. L. 4. C. de Episc. audient, qui solâ gesticulati-
 one hominum mores & facta imitabantur, inter quos qui excellebant
 pantomimi l. 3. §. 5. ff. d. Condit. caus. dat. caus. non secut. l. 43. in fin. ff. d. act. emti. l. 45.
 25. l. 27. ff. d. Oper. libert. l. 4. C. d. spectac. l. 12. C. Theod. de scenic. § archimimi 46
 vocabantur l. 25. ff. d. Oper. libert. Conf. Cassiodor. Variar. Epist. l. 4. epist. ult.
 Briffon. de Verbor. Signif. l. 14. voc. Pantomimus, quamvis nonnunquam e-47
 tiam pantomimus & histrio in eadem significatione accipiantur, Pari-
 dem enim Domitiæ, Neronis filia, libertum, quem Ulpianus d. l. 3. §. 5. ff. d.
 Condit. caus. dat. caus. non secut. Pantomimum dicit, Tacitus Annal. libr. 13.
 & Sueton. in Neron. c. 24. histrionem appellant. Et hi ipsi mimi alias iidem
 sunt, qui planipedes dicebantur, cum enim tragædi cothurno, comædi 48
 verò socco pedes induerent, hi nudis pedibus agebant. Rosin. d. l. c. 6. circ. 49
 fin. Perez. ad tit. C. de spect. § scen. n. 4. Alii Thymelicii V. l. 4. pr. ff. d. his qui not.
 infam. l. 10. ff. d. pollicitat. l. 14. C. d. Episcop. audient. Nov. 105. c. 1. l. penult. C.
 Theod. de spectac. musici nimirum juxta Isidorum l. 18. c. 47. scenici, qui or-
 ganis, lyris, cytharis præcinebant, inde dicti, quod olim in orchestra stan-
 tes supra pulpitem, quod θυμέλη vocabatur, cantarent &c. Etenim rarissi-50
 mē hos ludos absque Musicæ, tam vocalis, quam instrumentalis, inter-
 ventu apud Romanos fieri consuevisse, sed eam ferè semper adhibitam
 fuisse,

fuisse, tum ut cantantibus ita amœnitatem quandam conciliarent, tum ut hi tempus ad recolligendas vires nanciscerentur, non tantum ex inscriptionibus Comœdiarum ac Tragediarum Romanarum perspicere
 51 licet, sed & latius probat Elmenhorst *d. l. c. 1. §. 5. p. 16 seqq.* sicuti & quod musicam vocalem attinet, illud præter *l. 24. ff. ad L. Jul. d. adulter.* propari potest ex *l. 34. pr. ff. d. edil. Edict.* usque, quæ ibi habet Gothofred. *in not. lit. L.* ubi de choro cantorum in Comœdiis agitur, quem à mimis separatum
 52 fuisse apparet ex *L. 14. C. d. Episcop. Audient.* nec non ex *Nov. 105. c. 1.* ubi per vocabulum *adorna Alciat. ad L. un. C. d. Athlet.* intelligit locum, in quo cantores in ludis spectabantur, *παρὰ τὸ ἄδω cano & ὀργάνω cerno.*
 53 Peragebantur hujusmodi ludi in teatro, quo nomine veniebat ille
 54 locus, ubi Romani cum conjugibus & liberis ludos spectabant *l. 2. §. 9. ff. ne quid in loc. publ.* quod theatrum diversum fuisse ab amphitheatro apparet ex *l. 3. ff. d. Oper. publ.* theatrum enim semicirculi figuram habebat, cum e contrario amphitheatrum rotundum esset, & ex duobus theatris quasi
 55 constaret. *Cassiod. l. 4. Epist. ult.* Equidem diu apud Romanos nullum theatrum fuit, sed olim in diem ad locum indictum sub ramis arborum convenientes, qui specimen quoddam edituri erant, in medio nomina profitebantur. Aderant Judices & spectatorum turba, qui cum in plano commode omnes spectare non possent, aggestis cespitibus editiorem locum sibi pulvillis actis faciebant. Hinc medius locus depressior, quem homines
 57 die *par terre* vocant, cavæ nomen accepit, & illi, qui post in tertia stantes spectabant, postea subsellia sibi ipsi afferebant. *Conf. Hofman Lexic. Univers. voc. Theatrum* Tandem theatrum faciendum primi quidem locarunt M. Valerius Messala & C. Cassius Longinus Censores anno U. C.
 599. verum autore P. Scipione Nasica omnem ejus operis apparatus
 59 hastæ subjectum venire placuit. Postea deletâ Corintho L. Mummius ludis, quos in triumpho fecit, theatrum iterum erexit, sed temporarium,
 60 quem sequenti tempore alii secuti. *Hofman. d. l.* Et quamvis hæc Theatra lignea ab initio essent, postea tamen ex lateribus, lapide cæso, & marmore extructa sunt, non temporariâ morâ, verum æternitatis destinatione
 61 *Joh. de Laet. in not. ad Vitruv de Architec. l. 5. c. 5. lit. i.* quorum primum fuit, quod C. Pompejus Magnus ad exemplum illius, quod Mitilenis, bello Mithridatico, viderat, extruxit, eique, quò diutius conservaretur, Veneris ædem superposuit; nomine templi Veneris ipsi imposito. *Conf. Rosin. de antiquit. Roman. l. 5. c. 4. Hofman. d. l.*
 62 Partes theatri erant scena, proscenium, pulpitum & orchestra. *Rosin. d. c. 4. Scena* dicebatur frons theatri, sive ea theatri pars, quæ ab uno ejus cornu ad alterum cum coopertura ducebatur, (ad semicirculi enim
 64 figuram theatrum extructum erat,) atque hæc vel versatilis erat, scilicet

cet quando machinis quibusdam subito vertebatur, & aliam picturam fa-65
 ciem ostendebat, vel ductilis, quando tractis tabulatis huc atque illuc
 species picturæ interior nudabatur, prout ex Servio notat Joh. de Laet. d. 66
 l. c. 6. lit. C. Usurpabantur quoque ibi certa quædam pegmata, quæ tamen
 etiam extra theatrum in usu fuisse docet l. 12. §. 25. ff. d. instruct. & instrum.
 legat. sive machinæ, machinen: Illa quidem ex se surgebant & tacite in sub-67
 lime crescebant, hæ vero supra scenam eminebant ac paulatim descen-
 debant, ac in se residebant, quemadmodum pegmata illa ac machinas ex
 Seneca describit Lipsius d. Amphitheatr. c. 22. add. Elmenhorst d. l. c. 4.
 p. 156. seq. Genera scenatum tria fuisse docet Vitruvius de Architectur. l. 68
 s. c. 8. Tragicum nimirum genus, comicum, & satyricum, quorum or-
 natus inter se erant dissimiles. Tragicæ enim scenæ formabantur colum-69
 nis, fastigiis & signis, reliquisque regalibus rebus, quod in tragædiis ne-
 gotia Reges aut Heroes concernentia exhiberentur; Comicæ vero ædifi-70
 ciorum privatorum & menianorum habebant speciem, quod in comæ-
 diis ea tantum, quæ privatae fortis homines concernerent, exhiberentur, 71
 Satyricæ demum ornabantur arboribus, speluncis, montibus, reliquisque
 agrestibus rebus in topiarii operis speciem deformatis. Add. Seb. Serlio
 in Architect. l. 2. p. 26. sq. ubi hæc tria scenarum genera depicta exhibet.
 Cæterum quamvis vocabulum scenæ communiter tantum de parte 72
 theatri, ac ita de loco publico usurpetur, sicuti ex Tacit. Annal. l. 14.
 & Sveton. in Domitian. c. 7. (ubi histrionibus scena interdicta esse le-
 gitur, intra domum tantum exercendi artem jure ipsis concessio) pro-
 bare intendit Petr. Faber. Semestr. l. 1. c. 20. in jure nostro tamen etiam 73
 de domestica scena accipitur, quando Labeo eam esse dicit, quæ ludo-
 rum faciendorum causa, quolibet loco, ubi quis consistit, moveturque,
 spectaculum sui præbiturus, posita est, in publico, privatove, vel in vico,
 quo tamen loco passim homines spectaculi causa admittuntur l. 2. §. 5. ff.
 d. his qui notant. infam. ac de hac scena intelligendi textus, quando aliquis 74
 in scenam prodire dicitur, d. l. 2. §. 5. l. 1. l. 3. ff. Eod. l. 24. pr. ff. ad l.
 Jul. d. adulter.

Proscenium erat locus ante scenam porrectus, in quo erat pulpitem, 75
 agentium scilicet & loquentium vel cantantium locus, cujus pulpiti
 altitudo erat quinque pedum, ut sedentes in orchestra omnium agen-
 tium gestus spectare possent. Vitruv. d. 5. c. 6. & ibi de Laet. lit. B. Ro-
 sin. d. l. 5. c. 4. Orchestra dicebatur locus, ubi Senatores spectaturi con-76
 sidebant Vitruv. d. l. quamvis enim usque ad annum U. C. 558. Sena-
 tus populo mixtus spectaculis & ludis interfuerit, morem tamen hunc 77
 Attilius Serranus & L. Scribonius Ædiles, ludos matri Deum facientes,
 Superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus & populi locis,
 fol-

78 solverunt Rolin. d. c. 4. postea quoque Equitibus specialis locus assignatus, milites separati à populo, maris è plebe proprii ordines concessi, & prætextatis suis quoque attributus est cuneus, de quibus locis ac specialibus impositis nominibus videri potest Hofman. *Lexic. Univers. voc. Theatrum.*

79 Cœterum, quod argumentum horum ludorum concernit, tractabantur in illis res tam sacræ, quàm profanæ, nihilque intererat, an hæ ipsæ
80 revera ita contigissent, an ita contigisse tantum fingerentur. Prout itaque
81 ex diversis materiis huiusmodi ludi constabant, ita quoque scopus ac
82 finis eorum non unus erat, sed diversus. Constat enim in honorem
83 Deastrorum eosdem esse institutos, atque ita Romanos in eis partem
84 cultus divini constituisse, quemadmodum illud Patres primitivæ Ecclesiæ
85 passim in scriptis suis testantur, quos per compendium exhibet Ant.
86 Reiser. *in Theatrom. Add. Micræl. l. 2. Ethnophron.* ubi postquam triplicem
87 Gentilium fuisse Theologiam ex Varrone docuerat, Mythicam, Naturalem
88 & Civilem sive Politicam, hanc maximam partem ex ludis scenicis
89 constituisse notat. Conf. Elmenhorst. *d. l. c. 1. §. 3. p. 6. sqq.*

83 Præter hunc respectum, quem ad cultum divinum habebant ludi, recreatio quoque populi, lætitia ac hilaritas publica per eosdem intendebatur
84 Cœl. Rhodigin. *antiq. lectio. l. 6. c. 17.* & præterea spectatores non minus, ac ipsi actores ad amorem virtutum, excitatio odii vitiorum, quasi
85 manucebantur. Peretz. *ad tit. C. d. spectac. & scen. n. 17.* Faciunt huc
86 apprimè ea, quæ ex Gyrald. *de poët.* recenset Elmenhorst. *c. 2. §. 3. p. 28.*
87 Athenienses scilicet, qui huc usque variis impliciti fuerant bellis, pace composita, otio ac vitiiis sese dedisse, illisque, qui ruri habitabant, varias creasse molestias: Conquestos hos quidem de injuriis sibi illatis, sed
88 surdis, quod ajunt, narrasse fabulâ. Per motos ergo hos facti indignitate, noctu, dormientibus Atheniensibus, accessisse, ac permeantes plateas, omnes, quibus affecti erant, palam enarrasse injurias, expressio simul aut
89 rum nomine. Hinc evenisse, ut Vicini, sapissimè hoc ipso expergefati, exprobraverint altero mane concivibus suis ea, quæ de ipsis audiverant. Jussisse postea Magistratum, cum videret hæc viâ cives à delictis abstrahi
90 posse, ac revera quoque abstrahi, ut ea, quæ ita noctu exposita essent, publicè in theatro recitarentur, Poëtis, ut ea carmine comprehenderent, certò constituto præmiò, invitatis. Sed cum hæc licentia sibi concessa postmodum abuterentur Poëtæ, ac nullò habitò discrimine tam nocentes, quàm innocentes, versibus suis lacefferent, obviam huic maledicendi studio ire per leges oportuit, indeque introducta illa, quæ apud Scriptores passim allegatur, differentia comædiæ veteris, mediæ & novæ, de qua differentia latè Agost. Mascardi *nei saggi Academ. discors. 6.*

Et

Et hæc erat ludorum scenicorum conditio apud Romanos, quæ non
 tantum per id tempus, quo Ethnici Imperatores summam rerum tene-
 bant, duravit, sed & prout ex Codice nostro apparet, regimentis, uti di-
 citur in *l. un. ff. d. Offic. Præf. Prætor.* Reipublicæ Romanæ ad Impe-
 ratores Christianos translatis remansit, si unicum illud, quod partem
 cultus divini in iis constituerint Gentiles, cum hoc Christiana religio
 non ferat, exceperis. Sed irruentibus postea in Imperium Romanum
 Barbaris, illudque miserum in modum devastantibus, unâ cum aliis pre-
 tiosissimis ædificiis diruta ac everfa quoque sunt theatra, ut hodie nobis
 de iis præter rudera, de quibus passim Itineraria loquuntur, nihil super-
 sit. Equidem remansit ludorum scenicorum usus, verum cum non am-
 plius publicis sumtibus haberi soleant, quod olim apud Romanos factum,
 veterum ludorum præstantiam non attingunt, nec attingere possunt.

Quod Germaniam attinet, quando ibi ludorum scenicorum usus
 introductus fuerit, non adeò certò constat; Credibile tamen est, ludos
 illos jam tum olim Germanis innotuisse, ob commercium, quod eis cum
 Romanis vicinis intercessit. Usus tamen eorum & subsequentibus
 temporibus rariorem fuisse certum est, quippe qui ab eo demum tem-
 pore, quò poëseos Germanicæ studium efflorescere cœpit, potissimum in-
 crebuit. Duplicis autem constituuntur generis, dum alios simpliciter lu-
 dos Comicos, alios vero *Operas* vocamus, quorum differentiam in eo po-
 fueris, quod hæc ad similitudinem ludorum Romanorum ex Musica, tam
 vocali, quàm instrumentali, constent, frequensque in his sit machina-
 rum usus, illi vero omnibus hisce careant.

Sunt autem *Operæ*, uti dicuntur, nihil aliud, quàm viva repræsentatio
 facti, vel veri, vel quasi, sive fabulæ, modulis expressa ad movendos, do-
 cendos & recreandos Auditorum & Spectatorum animos intenta.

Nomen hoc à Gallis accepere, qui hujusmodi, quos modò descrip-
 simus ludos, *Opera* vocare solent, ad differentiam aliorum ludorum sce-
 nicorum, quos *Pieces comiques, Comædies, Tragædies* tantum appellare
 consueverunt. Cæterum ipsa vox latina est; non tamen eo sensu hic
 venit, quo ab Ethnicis olim acceptam eam esse Virgilio, Juvenali, Tibul-
 lo & aliis notat Turneb. *Advers. l. 6. c. 9.* ubi in re sacra pro sacrificio su-
 mebatur. Cessant enim & unâ cum Gentilismo extirpata sunt sacrifi-
 cia illa, quæ in ludis etiam scenicis, olim in honorem Deastrorum facie-
 bant Gentiles, de quibus prolixè Tertullian. *libr. d. spectacul.* Sed idem
 denotat ac alias *Opera, Wercke* quod nomen per eminentiam quandam
 ludis hisce musico-scenicis inditum est, pari modo ac Græci hos ludos
 generaliter appellant *δράματα*, ab antiquo vocabulo *δράν*, quod idem est
 ac *πράττειν*, operari, facere, Elmenhorst *c. 4. §. 2. p. 101.* Utut enim
 B alias

aliàs hæc duo vocabula in se diversa sint, cum operæ potius in labore ac actione consistant, opera vero operarum effectus sint, non tamen ignotum est, tam apud Sætos, quam apud Autores classicos promiscuè ea sumi, uti probat pluribus *Itter. addit. ad Briffon d. Verb. signif. l. 13. verb. Opus.*

104 Repræsentantur autem hujusmodi Operæ, uti notum est, à personis musicam callentibus, vel jussu Superiorum, ut in aulis Principum contingit, vel ad minimum eorum permisso, quemadmodum in civitatibus illis majoribus, ubi habentur, usu venit. Objectum earum constituunt historiæ, sive ex sacris Bibliis, sive ex historiis profanis, Græcis, Latinis, Germanis aut aliis desumptæ, quin & haud rarò fabulæ hanc in rem adhibentur, quibus sub specie veri Poëtæ veteres nobis imposuerunt. Formam constituit ipsa repræsentatio, quæ in theatro, gestibus ad decentiam compositis, musicaque tam vocali, quam instrumentali, alioque honesto apparatu, absolvitur. Quod finem deniq; concernit, varius ille est; intenditur enim non tantum recreatio honesta, sed & faciunt ad excitandum amorem virtutum, & odium vitiorum, imo poëseos Germanicæ ac musicæ utriusque incrementum, quæ omnia fusius persequitur *Elmenhorst. in Dramatolog.* Ego, memor instituti mei, hisce generalibus missis, ad id, quod instituti mei est, me confero, *cap. 2. quid circa ipsos Ludos scenicos & Operas, cap. 3. quid circa Actores Operarum, cap. 4. denique quid circa Spectatores Operarum justum sit, consideraturus.*

CAP. II.

De eo, quod justum est, circa Ludos scenicos ipsos, Operasve modernas.

Summaria.

A N operæ sint res licitæ.	nm. 1	Affirmatur.	85. sq.
Ration. negantium.	2.	Magistratus ludos scenicos permittere potest.	90. sq.
Item Patrum primitivæ Ecclesiæ.	3. sq.	Apud Romanos Ethnicos Magistratus ludorum curam habuit.	94.
Et Doctorum recentiorum.	3. sq.	Uti Prætor Romæ.	95.
Affirmatur sub distinctione.	15. sq.	Quid denotet vox popularium in l. 1. § 12. ff. d. offic. Præf. Urb.	96. sq.
Rationes Affirmant.	18. sq. 22. sq.	In provinciis Præsides,	98.
Diluitur Instantia.	20.	Sicuti & Sacerdotes & Pontifices.	99.
Confirmatur Affirmantium sententia quibusdam Responsis,	24. sq.	Tandem quoque Imperatores Ethnici.	100.
Respondetur Negantibus,	55. sq.	Lex Licinia de ludis lata.	101.
Item Patribus.	58. sq.	Item lex Roscia,	102.
Aliisque Doctoribus recentioribus	69. sq.	Et lex Julia.	103.
An in musica hodierna aliquid vitii latitet?	78. sq.	Christiani Imperatores isidem ludos permiserunt,	104. sq.
Utrum historiæ Bibliæ in Operis repræsentari possint.	87. sq.		Præ-

Præcavendus tamen erit ludorum abusus.	An non finitis sacris publicis?	112. sq.
106. sq.	Non debent esse nimis frequentes.	114.
Sunt prohibendi ludi turpes.	108. Nec nimia sumptuosi.	115. sq.
Scandalosi.	109. Legatum ad ludos relictum an valeat.	117.
Ludi non exhibendi in loco sacro.	110. An in alium usum possit converti?	118. sq.
Nec die sacro.	111. Quid si non sufficiat relictum.	124. sq.

Quod itaque ludos scenicos ipsos attinet, non hodie demum aut
 1 nudius tertius, sed jam tum olim, an rebus licitis, an illicitis an-
 2 numerandi essent, dubitari cœpit. Reposuerunt etenim eos, non
 tantum veterum Philosophorum quidam in rebus nihili, nugis
 3 futilibus, voluptatibus fallacibus, & cum pro solis aurium deliciis eos
 habuerint, eliminandos de sacrario Philosophiæ ac ad nutricum cunas
 relegandos judicarunt, prout hanc sententiam ex Xenophonte, Philo-
 4 ne, Platone, aliisque refert Alber. Gentil. *d. actor. & spectator. fabul. non*
notand. c. 19. sed & primitivæ Ecclesiæ Doctores, Tertullianus, Hierony-
 5 mus, Augustinus, Salvianus, Cassiodorus, Chrysostomus, Clemens A-
 leandrinus, alique, quos longo agmine recenset Anton. Reyser *in*
Theatromania, admodum eos improbarunt, ac acerrimè contra eosdem
 infurrexerunt, hisce potissimum nisi rationibus, (1.) quod in baptismo
 6 abrenunciemus diabolo, angelis ac pompis ejus, quarum nomine hosce
 ludos indigitant, atque hoc argumento utitur etiam Imperator *in l. fin. C.*
d. Episcop. audient ubi Clericis spectacula interdicit; (2.) quod deceat
 7 Christianos omnia ea odisse, quorum autores non possunt non odisse,
 jam verò constare inter omnes, Ethnicos primos ludorum scenicorum
 esse autores, primumque, uti *cap. 1.* dictum, theatrum templum Vene-
 8 ris fuisse à Pompejo M. exstructum, (3.) quod rerum & verborum tur-
 pitudine, ad pravas cupiditates ac scelera incitent, & fictis criminibus ad
 9 vera inflamment, oculis & auribus, quæ pestis certissima est, pravita-
 tem insinuantes, (4.) quod Deo placere non possint, qui omnem simi-
 litudinem, præprimis imaginis suæ, fieri vetuerit: non enim amare fal-
 sum autorem veritatis, adulteriumque esse apud illum omne, quod fingi-
 tur; Non probaturum proinde Deum, qui omnem hypocrisin damnat,
 10 vocem, sexum, ætatem mentientes, amores, iras, gemitus, lacrymas &c.
 asseverantes, tandemque (5.) huc, ut reliqua, quæ Ethnicorum spectacu-
 la tantum stringunt, præterquam argumenta, trahunt dictum *Psal. 1. v. 1.*
 Ubi felix ille dicitur, qui non abit in consilium impiorum, per illud con-
 11 silium ludorum hujusmodi scenicorum actores quoque subinnui exi-
 stimantes. Quin & ex recentioribus Scriptoribus nonnulli scenicos
 ludos impugnandos susceperunt, moti imprimis, (1.) quod consistant in
 vitiorum ac scelerum viva repræsentatione. Licitum autem non esse
 ejusmodi scelera, nisi cum aliqua detestatione, nominare *Ephes. 5. v. 3.*
 B 2 mul-

multo minus ergo concedi posse, ut eadem gestibus ad vivum repræ-
10sententur. (2.) quod non tantum repræsentationibus istis species scele-
rum induatur, à qua tamen Christiani abstinere debeant. *1. Thess. 5. v. 22.*
sed maxima etiam detur opera, ut ad vivum ea & internè concipiantur,
& externè exprimantur, ex quo fiat, ut ad eadem vitia sese exercentes di-
11sponant, ac prout hinc & prompti reddantur ad illa sine pudore perpe-
tranda; (3.) quod quædam eorum ita repræsententur, ut simul etiam re-
12ipfa exercentur, sicuti stultiloquia, dejerationes, vanæ execrationes &
similia, actores quoque non minus ac spectatores oblectationem ca-
13piant ex his, quorum ipsos pudere debeat. *Rom. 6. v. 21.* (4.) quod per hu-
jusmodi ludos spectatores quoque periculo seductionis exponantur,
vitia enim per voluptatem facilius surreunt; quam in rem elegans vi-
deri potest ex postulatione Solonis cum Thesbi apud Dn. Becman *Medit.*
Polit. diff. 1. §. 8. & licet forsitan aliquis absque proprio periculo hinc ela-
batur, non tamen immunis idem sit, à scandalo saltem dato, aliis nem-
14pe suò exemplò ad periculum & peccatum pertractis, (5.) quod in the-
atrum sæpius producantur mulieres cultu meretriciò, vocem etiam
ad movendos auditores componentes & inflectentes. Vetasse Paulum
Apostolum *1. Timoth. 2. v. 12.* mulierem in Ecclesia docere, cujus hanc
rationem nonnulli veterum interpretum velint, ne vox ejus audientes
polliceri posse, ubi mulier introducit, non sancta, sed vana proferens,
non habitu modestò & velatà facie, sed impudicò gestu & nudatò ferè
15corpore; quod denique (6.) nihil publicè aut foveri, aut permitti debeat,
quo opifices & rustici relictò opere quotidianò, cum familiæ suæ ca-
lamitate à labore ad otium vocentur, famulique à debito dominis
suis obsequio distrahantur. Vid. Amesius *de Conscient. l. 5. c. 39. §. 26.*
sq. Dn. Becman. *Lin. Doctr. Moral. c. 15. §. 8.* ibique alleg. Rivet. *Explic.*
Exod. c. 20. p. 1409. sqq. Joh. Prynne *tract. cui nomen Histriomastix.*
16 Ut autem hæc ita speciosè satis proferantur, nequaquam tamen
hanc sententiam adeò simpliciter amplectendam esse existimo, potius-
que distinguendum duco inter ludos scenicos in abstracto, si e in se, &
17in concreto, sive cum circumstantiis, consideratos. Quemadmodum
enim eos propter varias circumstantias sæpius aliquid vitii contrahere
non diffiteor, est enim hæc circumstantiarum natura, ut rem ac jus, sive
18potius juris applicationem, varient *l. 26. §. 12. ff. d. Condit. indebit.* ita si
in abstracto sive in se iidem considerentur, ne inquam in illicitis eos
ponendos esse judicaverim. Nemo siquidem, nisi ineptè stoizans, ne-
gabit, licere post negotiagra iora & seria animo quoque esse remissio-
ri

ri, ut refocilletur animus illis, quæ oblectationem eidem pariunt, sicut corpus defatigatum cibo & somno jucundè recreatur Alber. Gentil. d. actor. *Et spectat. fabul. non notand. c. 19. & 20.* Hinc Plato necessarias quas-19 dam vocavit voluptates, quas amovere non possumus, & quæ, cum percipiuntur, nos juvant. add. l. 76. ff. d. Judic. Conf. Walther. *Postill. Jurid. ad Dom. Letare §. III.* Quarum numero ludos quoque hos scenicos habere licebit, si illis quidem utamur, uti Cicero l. 1. *Offic. c. 29.* loquitur, sicut somno & quietibus cæteris, tunc, cum gravibus seriisque rebus satisfecerimus. Et quamvis ad hoc ipsum Dn. Becman. d. c. 15. §. 20 8. p. 242. regerat, adhibendum hic esse Cromwelli consilium, qui orationibus ingeniosis, intercurrente subinde cantu musico, recreari curavit populum Anglicanum, nondum tamen hinc sequitur, hoc recreationis genus eapropter è medio tollendum esse. Ut taceam, ex orationi-21 bus ingeniosis quamplurimos parum delectationis percipere, siquidem auditores indocti ex orationum acumine non adeo magnam haurient voluptatem; Ludos verò, qui & ipsi quoque non omni, ut ita dicere liceat, destituuntur ingeniositate, doctis non minus quam indoctis insignem afferre posse jucunditatem. Quin & quam ex lectione historia-22 rum civilem prudentiam, ex virtutum & vitiorum exemplis vitæ honestè peragenda præcepta elicere licet, illa ex ludis scenicis observata, eò magis haud rarò mentem afficiunt, quò majorem vim afficiendi habent, quæ voce & gestu repræsentantur, quàm quæ per lectionem tantum cognoscuntur. Accedit, quod ludi scenici illarum rerum numero sint, quæ-23 uti Thomas 2.2. *quest. 168. art. 3.* loquitur, sunt dirigibiles secundum rationem, & secundum omnes causas & circumstantias vitio carere & rectè se habere possunt; ex quo satis apparet rem per se illicitam illos non esse, prout hæc latius deducunt Bonacina *Theol. Moral. Tom. 1. fol. 617. n. 16.* Escobar. *Theol. Moral. tract. 3. exam. 13. c. 4. n. 64.* Meischner *Philosoph. fabr. tom. 1. sect. 2. c. 4.* allegati à Dn. Zentgrav. *diss. ad Ciceron. Offic. l. 1. c. 29. §. 7.* Alber. Gentil. d. tr. p. tot. *Gryphiand. Oeconom. legal. l. 1. c. 35.*

Atque hanc sententiam, ludos nimirum scenicos in se nullo vitio-24 laborare, quemadmodum à Dn. Præside percepi, amplexa quoq; est Reverenda Facultas Theologica Wittebergensis in Responso quodam, ad instantiam Adriani Warfenii anno 1687. d. 30. Decembr. dato, cujus Responso mihi communicati verba, cum ad illustrationem hujus materiæ apprimè faciant, non inutile futurum credidi retulisse. *Beztlangend die erste Frage: Ob es an sich ein sündhafft Werck sey / solche Sing. Spiele zu præsentiren / oder dieselbe zu hören und zu schauen? so geben wir hierauf nein. zur Antwort. 1. propter defectum interdicti, weil*

- 26 weil solche Sing. Spiele nirgend in Gottes Wort verboten/ denn wir mögen das interdictum divinum betrachten/ so wohl immediatè als mediatè, respectu Magistratus ordinari, so will sich hier/ so viel die Sing. Spiele an-
 27 für sich selbst betrifft/ kein Verbot finden. Denn quoad interdictum imediatum wird sich kein Verbot/weder im Alten noch im Neuen Testament / an-
 28 treffen lassen/in welchen alle oder dergleichen Sing. Spiele an und für sich selbst simpliciter verboten wären; denn wenn sie solten schlechter dings verboten seyn/ so könnte kein Kaiser/König oder Fürst dergleichen Sing. Spieler mit ordentlichen Bestellungen versehen/es könnten solche Personen auch gar keinen Beruff haben/ die Sing. Spiele könnten mit guten Gewissen an keinem Hof/ in keiner Christlichen Republic geduldet oder verstattet werden/ sie könnten auch gar zu keiner Zeit / auch umb keiner Ursache willen angestellet werden.
 29 Es ist aber bekandt/ daß an grosser Herren Höfen und volkreichen Städten/ auch in wohlbestalten Regimentern das contrarium geschehe; Da wir keines weges alle die hohe Potentaten / oder ihre bestalte Sing. Spieler/ viel weniger aber die Zuhörer und Zuschauer verdammen können/noch sollen.
 30 2. Propter naturam peccati, denn die Sünde ist das Unrecht/ *ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία* 1. Job. 3. v. 4. Was an und für sich selbst soll ein sündhaftes Werk seyn/das muß den heiligen zehen Geboten Gottes zu wider seyn/ es muß seyn eine *παράνομία*, eine Ubertretung / 2. Petr. 2. v. 16. da ein Gebot
 31 Gottes würcklich mit dem Werk übertreten wird; das wird aber von den Sing. Spielen nicht erwiesen werden können/ daß sie für sich selbst nichts anders als Ubertretung des Gesetzes Gottes seyn solten. Zwar wenn sie
 32 in concreto, oder in den sündhaften subjecto betrachtet werden / so können sich viele sündhafte Werke und Ubertretungen/so wohl bey den Sing. Spielern/als bey den Zuhörern und Zuschauern finden/aber an und für sich selbst
 33 sollen sie nicht für ein sündhaftes Werk gehalten werden / und zwar 3. propter naturam objecti, weil die Sing. Spiele nichts anders seyn / als gewisse Geschichte oder Gedichte / so mit Singen / auf gewisse Art und Weise/ Kunst- und erbaulich/denen Menschen zur Lust und Ergözung/auch zum Ruh-
 34 und Besserung fürgestellt werden. Wir könnten solches weitläufftiger Juris Divino, Naturali, Gentium, Ecclesiastico und Civili erweisen/daß solche Sing. Spiele an und für sich selbst in ihren eigenen Schranken/nach allen diesen Rechten zulässig / und für sich kein sündhaftes Werk gehalten werden solten/halten es aber für unnöthig. Was derothalben sündhaftiges an denselben verspüret wird / solches rühret her / nicht von dem Objecto, oder Werk an sich selbst/ sondern von dem subjecto, weil entweder die Singe-
 35 Spieler/oder aber die Zuschauer und Zuhörer/ oder andere/ so damit zu thun haben/solchen sündhaften Zustand verursachen. 4. propter objecti *οἰκονομίαν*, denn das Sing. Spielen/seinen eigenen Namen nach/bestehet theils
 in

in Spielen/theils in Singen. Wenn nun dieses Sing-Spielen an und 37
für sich selbst sollte ein sündhaftes Werck oder Wesen seyn/ so müste dieser
sündhafte Ubelstand entweder aus den Spielen/oder aus den Singen / od er
aus deren Zusammenfügung seinen Ursprung nehmen. Es ist aber bekannt/38
daß die ludi scenici, Comædien/Tragædien/oder andere dergleichen Spiele
an und für sich selbst keine Sünde seyen/ auch dafür an und für sich selbst
nicht können noch sollen gehalten werden/weil sie nichts anders seyn / als leb-
hafte Tugend- und Laster Spiegel/jene zu thun / diese zu lassen: Sie seyn le-39
bende Lehr- und Lebens-Fürstellungen / daraus wir in Lehr und Leben können
unterrichtet werden: Es seyn lebendige Exempel-Bücher/in welchen wir se-
hen und hören können/welche Tugend-Exempel wir folgen/und welche Laster-
Exempel wir fliehen sollen; Es seyn viva Gymnasia, viva Auditoria, viva
ἀσκητήρια, und was sie hin und wieder für schöne Namen führen/ wann sie in
ihren eigenen Zustande/ und nützlichen Gebrauch gelassen werden. Viel40
weniger aber können solche Spiele des Singens wegen für ein sündhaftes
Werck an und für sich selbst gehalten werden/massen die Singe-Kunst ei-
ne von den herrlichsten / angenehmsten und nutzbarsten Künsten des mensch-
lichen Verstandes und Lebens ist/welche bey Hohen und Niedrigen/bey Gros-
sen und Kleinen/bey Reichen und Armen/alzeit in dem fürtrefflichsten Ruff
und Ruhm gestanden/daher das Singen in Christlichen Dingen uns hin und
wieder in veteri & novo testamento nicht nur aufs beste recommendiret/
sondern auch ernstlich anbefohlen wird. Wann nun solche Singe-Spiele41
nach keinem ihrer wesentlichen Stücke/weder nach dem materiali oder dem
Spielen/nach dem formali, oder nach dem Singen / an und für sich
selbst keine Sünde seyn/oder in Sünde bestehen / so kan ja ein jedweder leicht
erachten / daß auch die Sing-Spiele in ihrem völligen Wesen nicht können
noch sollen vor sündhaftige Wercke gehalten werden. s. propter praxin42
Dei, denn weil dergleichen actus Comici nichts anders seyn / als nützliche
Lehr- und Lebens-Fürstellungen/ daraus die Zuhörer und Zuschauer sollen er-
bauet werden/da eine Person bald in eines Königs/bald in eines edlen Herrn/
bald in eines Haus Vatters / in eines Hirten / in eines Bauern oder Säes-
manns Habit und Leben/öffentlich fürgestellt wird so finden wir ja daß Gott
der Herr selbst durch solche Fürstellungen in seinem Wort sich aufgeföhret.43
Matth. 22. v. 1. Luc. 19. v. 12. Matth. 20. v. 1. Psalm. 23. v. 1. Matth. 13.
Luc. 8. Sc. Welche Fürstellungen keines weges etwas sündliches an sich
haben/und daher so wohl mit Worten in den Predigten/als auch auf ander-
re Art und Weise können an und weitläufftig ausgeföhret werden. Es ist44
auch bekannt/ daß der H. Geist nicht allein GOTT den Herrn in gewissen
Fürstellungen aufföhre/sondern da werden bald Engel/bald Menschen/so bald
böse

böse als gute / so bald Sodom und Gomorra / als Zion und Jerusalem / auch die Heyden selbst präsentiret, bald werden wir in die Gras- und Blumen-Garten / bald in die Baumschulen / bald in die Fisch / Vögel und wilde Thier Comœdien und repräsentationen oder Fürstellungen eingeführet / und zwar ohn alle Sünde / zu unserer Erbauung / und was dergleichen mehr weitläufftig ausgeführet werden könnte / da es auch heisset *Dei praxis nostra*

45 *praxis*. Wenn wir solchen sündlosen und untadelhaften Fürstellungen des grossen Gottes nacharten / können dergleichen Auffzüge und *Comicæ præ-*

46 *sentationes* oder *actiones* ohne alle Sünde vorgenommen werden. Daher die spielende Fürstellungen oder fürstellende Spiele an und für sich keine sündhafte Werke seyn / 6. *Propter praxin Christi*, denn der ewige Sohn Gottes hat ja seine Lust gehabt / seine wunderbahre Spiele / so wol im Alten als Neuen Testament / bey den Menschen Kindern auf allerhand Arten zu präsentiren und allerley habit und Personnen an sich zu nehmen / wie solches der weise Salomo *Prov. 8. v. 30. § 31.* ins gemein an ihm rühmet / und hin und wieder in Heil. Schrift solche Special-Fürstellungen auf- und eingeführet werden / welche wir hier anzuziehen

47 unnöthig erachten. Man siehet aber daraus / daß die lebendige Repräsentationes und Fürstellungen einer Person uuter vielen andern angenommenen Personen zu nützlicher Erbauung des Nächsten an und für sich keine Sünde seyn. Und was wollen wir solches weitläufftiger außführen / es ist die grosse weite Welt nichts anders als eine *Comœdia*, darinnen ohne unterlaß theils die uhralte Creaturen / Sonne / Mond und Sternen / theils andere / auch neue Creaturen aufgeföhret / und zu unserer observation, imitation und Correction uns allensampt präsentiret und fürgesetzt

49 stellet werden. Alle Tage / wenn wir aufstehen und unsere Augen aufthun / gehen wir in das grosse Comœdianten-Haus / und wären wir glückselig / wenn wir ein jede Creatur und ihr Wesen wol observirten / eine jede in ihrem rechtschaffenen und von *GDG* geordneten natürlichen Lauff recht beobachteten / auch den rechten von dem Schöpffer abgezielten Zweck zu seinem Ehren / der Welt und der Creaturen besten / und unsern eigenen Wohlstand erreichen könnten / etc. *ubi tandem concluditur*. Also können ja solche

50 Comœdiantische Fürstellungen an und für sich / auch in ihrem rechtschaffenen Gebrauch / von verständigen Leuten für sündliche Werke nicht gehalten werden.

51 *Consentit cum hoc ipso asserto Amplissima Facultas Juridica Wittebergensis in Responso, mense Januario 1688. eidem Warsenio dato, ubi concludit.* So mag weder die repräsentation solcher Sing-Spiele / noch

noch das Anhören und Zuschauen derselben für ein wider die Göttliche und Weltliche Rechte Streitendes Werk gehalten werden. Item: So seyns 2 solche Sing-Spiele vor indifferente und zulässige Ergöckungen billig zu halten / welche an einem der Augspurgischen Confession zugethanem Ort ohne Uergerniß und Verlehung der Religion, als welche die Polliceyen nicht aufhebet / gar wol geduldet und verstattet werden können. Nec aliena 53 ab hoc asserto sententia est Rever. & Ampliff. Facultat. Theol. g. & Jurid. in Academia Rostochiensis, prout apparet ex Responso quodam, communi utriusque Facultatis nomine d. 14. Septembris 1687. dato, ubi inter alia dicunt: Es bleiben solche Sing-Spiele ein adiaphorum, ja seyn auch zuweilen sehr nützlich / umb vom Besoffe und andern unziemlichen Zeitvertreibungen die wollüstigen Gemüther ab / und zu einer geziemenden ehrbaren Ergöcklichkeit zu bringen / die zugleich ihnen zu einer guten Unterrichtung des Lebens diene / wie bekandt ist / daß auch die Schau-Spiele darzu dienlich seyn. Vid. Joh. Avenar. *quest. Nomic. polit. qu. 141.* Schritmeier *specul. polit. qu. 40.* Sagittar. *Exerc. Ethic. 11. th. 7. lit. A.* Idemque planè sentit admodum Reverend. & Excellent. Dn. D. 54 Mayer, S. Reg. Maj. Svec. Confil. & in hac Academia Prof. Theol. Honorar. in Responso de hac ipsa materia d. 22. Septembr. 1687. conscripto, ubi ex iisdem planè rationibus concludit, können also Operen / die unärgerlich abgefasset / ohne Uergerniß agiret, aus oben angeführten Gründen an einem der Augspurgischen Confession zugethanem Orte ohne Gewissens-Verlehung auch Kränckung der Religion und guter Polliceyen wol vorgestellet werden.

Non infringunt hanc sententiam ea, quæ in contrarium modò 55 adducta sunt, argumenta. Quod enim primum ex Xenophonte aliisque desumptum attinet, generale illud non esse, sed indigna tantum ac vana spectacula concernere ipsa subjecta commonstrat ratio. Nec à verita- 56 te aberraverim faciliè, si dixero veterem tantum comædiam ab iis reprehensam esse, quæ plena mordacitatis, ac tantum ad voluptatem composita erat, à qua ad novam, prout hodie est, malè ducitur argumentum Alb. Gentil. *d. actor. & spectat. fabul. non notand. c. 19. p. 92.* Qui ibidem addit & ipsi Xenophonti probari representationem quan- 57 dam scenicam Bacchi & Ariadnes sese ad amores mutuos provocantium & nuptias, & à Philone non minus ac à Platone laudari fabulas inter convivandum eruditas, quò ipsò respiciunt ad morem veterum, qui in fine cœnarum, quemadmodum ex Plinio constat, soliti erant inducere, qui ad oblectandum actus comicos agerent. Quod si ulterius 58 ad Patres ex iisque desumptas progrediar rationes, non ita generaliter

C

eos

eos accipiendos, sed vel de spectaculis Ethnicorum Idololatricis, vel
 de abusu ludorum scenicorum illos intelligendos esse ex ipsorum argu-
 59mentis colligo. Quorum quoque collimat Dn. D. Mayer alleg. Resp.
 quando inquit: und auf diesen Mißbrauch zielen alle Straff- Reden der
 Väter/die entweder die ärgerlichen argumenta, oder die ärgerlichen leicht-
 fertigen actiones, oder andere sündige Zufälle getadelt haben / wie solches
 60aus den klaren Buchstaben Tertulliani, Chrysoptomi, Salviani &c. zu ses-
 hen. Hinc rectè Rostochiensis citat. Resp. darum dann / was die heil.
 Väter scheinen generalius geredet zu haben / denen ehrlichen und beschei-
 dentlich angestellten Schau-Spielen so wenig zum Nachtheil gereichen kan /
 als wenig man heutiges Tages die Jagten / die Mahler- und Bildhauers
 Kunst an sich selbst vor sündlich hält / ob gleich unter denen Alten unterschied-
 liche gewesen / welche in Ansehung des Mißbrauchs ihrer Zeiten selbige eben-
 falls generaliter verboten und gestrafft haben.. Add. Alber. Gentil. d. tr.
 61c. 13. p. 56. Hinc, cum hodie longè dispar ratio sit nostrorum ludorum
 scenicorum, ubi omnis idololatria exulat, & non de abusibus, qui ir-
 reperunt, emendari tamen p. sunt, Peretz ad tit. C. d. spectac. & scen.
 n. 17. sed de ipsis ludis in se consideratis, quæstio est, rationes allatæ,
 meò quidem iudiciò, nostros ludos non ferient, cum diversorum di-
 versum sit iudicium l. 23. §. 5. ff. d. Verb. Oblig. Barbos. locuplet l. 4. c. 39.
 62ax 4. Ut autem distinctè ad rationes illas allatas respondeam, prima
 earum respicit tantum spectacula & ludos Gentilium, quippè quos par-
 tem cultus illorum divini constituisse, supra cap. 1. dictum est, de reli-
 quis ludis autem probandum adhuc erit, illos ad pompam Diaboli
 63pertinere. Secunda ratio non concludit, nec sequitur, quod Ethnico-
 rum inventa ac tradita, quando nihil religioni fidei ac conscientia nostra
 contrarium habent, odio statim plusquam Vatiniano profèqui de-
 64beamus Conf. Dn. Elmenhorst Dramatolog. c. 1. §. 4. p. 15. alias enim
 & leges Digestorum omnes, earumque quæ in codice continentur
 maxima pars, rejiciendæ forent, ut pote ab Ethnicis profectæ, idem-
 que iudicium foret Juris Canonici, quod Pontificem autorem agnos-
 cit, quod tamen, quatenus conscientia nostris non adversatur, aut
 scrupulum quendam injicit, inter nos, nemine contradicente, certis in
 causis hodie observatur. Vid. Instr. Pac. Osnabr. art. 5. §. 16. in fin.
 65Tertia ratio obscænos tantummodò ludos concernit, quos & ego pro-
 hiberi publicè interesse statuo cum Peretz d. l. n. 14. adeoque genera-
 lis non est, nec ad ludos scenicos in se consideratos, sed ad abusum
 66eorundem pertinet. Quarta refellitur ex eis, quæ habet Exc. Dn.
 Mayer citat. Resp. ubi dicit, dieses argument, weil man Gott nicht in
 Bildern dürffe fürstellen / also auch nicht in dramatibus, schliesset ganz
 nicht!

nichts. Denn wo hat Gott jemahls verboten / daß man seine Erscheinungen in Bildern sich nicht darlegen dürffe / massen er selbst unter Bildern eines schönen Jünglings / einer Taube &c. sich geoffenbaret / und wie kan ohne Bild das Gemütthe eines Menschen sich seinen Gott fürhalten? Gott verbietet zwar Bilder vor sich ad cultum, aber nicht ad vultum. Add. Alb. Gentil. d. tr. c. 2. p. 12. Walther. Postill. Jurid. ad Domin. Letare §. 112. Neque statim ex eo, quando quis alterius personam repræsentat, si 67 id decipiendi tertii gratiâ non faciat, vitium aliquod oritur, cum & ipse Salvator noster, uti ex sacris notum est, sub hortulani persona Mariæ apparuerit, Conf. Dn. Petr. Müller. diff. d. fictionibus tam hominis quam Juris. In quinta ratione probandum adhuc erit per consilium im- 68 piorum actores ludorum scenicorum intelligi, quos & in universum omnes pro impiis habere, charitas Christiana non permittit, nec respiciendum hic erit ad hujus vel illius vitam qualem vivat, sed qualis esse debeat.

Tandem ut quoque deveniam ad argumenta ex recentioribus Docto- 69 ribus allata, responderi poterit ad primum, malè illud hic allegari, sed Apostolum, allegato in loco, Ephesios suos tantum admonere, ut caveant, ne de ipsis verè dici possit, quod ejusmodi vitiis sint maculati, quæ sanctos dedecent, non vero simpliciter eadem inter ipsos nominari prohibere, prout optimè illud vertit B. Lutherus: Hurerey aber und alle Unreinigkeit oder Geiß lasset nicht von euch gesaget werden / wie den Heiligen zustehet. Ad secundum, allegatum dictum non velle, qua- 70 si alterius vitia absolutè repræsentare non liceret, nec enim video, cur id improbandum, si eum in finem id fiat, ut alii eorum turpitudinem magis agnoscant & ab iisdem avocentur, sed id tantum innuere, nos adeo probitati studere debere, ut ne vel ullam occasionem malè de nobis sentiendi proximo subministremus. Nec firmam esse consequen- 71 tiam, quod per conceptionem internam & expressionem externam vitiatorum, actores ad perpetranda ea adducantur: quæ enim exindè non sequerentur absurda, dum idem Concionatoribus, ac Oratoribus Civilibus, vitia hominum exprimentibus, opponi posset. Ad tertium, 72 sicut historicè narrare de jeerationes nihil vitii continet, ita nec pro vitio reputandum esse, si comicè recenseantur; quamvis fatear tutius ac consultius esse, ut ab ejusmodi de jeerationibus ac execrationibus in ludis illis scenicis, cum ad essentiam illorum nequicquam faciant, abstineamus. Voluptatem, quæ ex ludis illis scenicis capitur, non ip- 73 so mox nomine infamen esse, sed fieri pro diversitate ludorum aut honestam aut arguendam. Alb. Gentil. d. tr. c. 20. p. 93. Quemadmodum

dum ergo illa, quæ ex inhonestis ludis, qui tamen è Rep. tolli debent, capitur, meritò damnatur, ita quæ ex honestis ludis percipitur, 74 omni vitio caret. Ad quartum, illud non esse generale, ac ludos concernere, non in se consideratos, sed obscænos tantum & turpes, ac proinde abufum ludorum respicere. Ad quintum, posse ludos esse sine muliebrium personarum interventu, uti testantur Plauti Captivi, Aristophanis Equites, Euripidis Cyclops, Sophoclis Philoctetes &c. factumque hinc fortean olim in honestiori illa antiquitate, ut si materiæ conditio id non aliter ferret, partes mulierum agerent viri personati, non ipsæ mulieres. Alb. Gentil. *d. tr. c. 3. p. 13.* Locum ex 75 1. *Timoth. 2. v. 12.* nihil facere ad rem, nec ullam esse consequentiam, Mulierem non debere docere in Ecclesia, ergo etiam filere in theatris, & distingui posse, inter fœminas, quæ impudico gestu atque nudato corpore incedunt, lascivisque verbis & gestibus utuntur, & eas, quæ sibi ab his temperant, ita ut illæ quidem removeri à theatris, hæc 76 verò retineri commodè possint. Ad sextum denique illud non impugnare ludos scenicos, sed nimiam eorum frequentiam, quæ vitio quoque non caret, Alb. Gentil. *c. 19. p. 93.* inde tamen non illicò sequi, eos abrogandos penitus esse. Conf. prolixè Schmid. *diff. d. moralit. ludor. scenicor. c. 2. per tot.* Add. itidem Responsa antea citata Academ. Wittebergensis & Rostochiensis

78 Dubium saltem adhuc remanet circa Musicam, qua in operis nostris hodiernis utuntur. Quamvis enim Musica suâ aliàs laude dignissima sit, Alb. Gentil. *d. tr. c. 20. p. 102.* Dn. Mylius *de Music. Ecclesiast. c. 1. §. 10.* Ger. Joh. Vossius *d. quatuor artib. popular c. 4. §. 11. seqq.* 79 notum tamen est, jam tum olim in Romanis fractos sonos & dulcedinem vocum notasse Tacitum, uti videre licet apud Gentil. *d. l. c. 30 18. p. 85.* & Philonem quoque improbasse *μυσικὴν κεκλωσμένην*, hoc est, eam quæ voces quasi dividit, sicut, quemadmodum Minutius Felix loquitur, in infantibus adhuc annis innocentibus, & adhuc dimidiata verba tentantibus contingere solet, quorum loquela ipso offensantis linguæ fragmine dulcior fit, refert Elmenhorst *d. tr. c. 4. §. 2. p. 116.* 81 Verùm quod Tacitum attinet, neutiquam ille de omni Musica indistinctè intelligendus venit, sed de tali ejusdem specie, quæ animum emollire solet, de quâ Musicæ diversitate agit Vossius *d. c. 4 §. 31. seqq.* quam Romana gravitas non admittebat, & quam Musicæ hodiernæ comparari posse admodum dubito; Philonem quoque de eadem intelligit Elmenhorst *d. l. p. 117.* ubi cavendum esse simul monet, ne ejusmodi Musica à theatro in Ecclesiam inducatur, cum non eadem ubique

que licita sint & decora. Conf. Brunnem. d. Jur. Ecclesiast. l. 1. c. 6. membr. 8.
 Tangenda quoque, antequam ulterius progrediar, quam non-83
 nulli de historiis Biblicis, an illæ in Operis siue ludis scenicis exhiberi
 possint, movent, erit quæstio, quam jam tum motam deprehendo
 à Dn. Becmanno *Lin. Doctr. Moral. c. 15. §. 8. p. 242. Ames. de Conscient.*
l. 5. c. 39. §. 39. qui existimant illud intolerabile profus esse, majesta-84
 temque verbi divini, quod cum timore ac tremore debet audiri & co-
 gitari, indigno modo imminui, lædi, ac contumelia affici, si in rem lu-
 dicram convertatur. Verum enim verò probandum esset, majesta-85
 tem verbi divini ita contumelia quadam affici, illudque in rem ludi-
 cram verti, tantumque abest, ut hoc credam, ut potius longè majorem
 usum ex repræsentatione historiarum sacrarum in Auditores ac spe-
 ctatores redundare existimem, quàm ex historiis profanis, cum ad pie-
 tatem excitandam ac fovendam multum facere possint. Avenar. *illustr.*
quest. Nomic. polit. 141. Walther Postill. Jurid. ad Domin. Latere §. 112.
 Et pertinent omninò huc ea, quæ habet Exc. Dn. D. Mayer alleg. *supr.* 86
 Resp. Daß geistliche Dinge in Comædien fürzustellen in Christlicher Frey-
 heit / solches beweiset (1.) weil die Heil. Majestät Gottes sich selbst die
 Tragœdien Art gefallen lassen / und ganz nach der Tragœdien Gewohnheit
 die heil. Offenbahrung Johannis eingerichtet / welches der enfrige und
 Grundgelehrte Theologus Herr D. Danhauer in *Antichristo sect. 1. art. 9.*
p. 297. sq. weitläufftig behauptet. Was ist das hohe Lied Salomonis? 87
 ist es nicht einem heiligen Sing-Spiele gleich? die Bücher Tobia und Ju-
 dith werden von dem seel. Luthero und unsern Lehrern für Comædien ge-
 halten / in welchen der Zustand eines wolbestallten Hauses und bedräng-
 ten Kirchen denen alten Juden vorgestellet worden / ohne Tadel und Wie-
 dersprach Gottes des Heil. Geistes. (2.) Haben dieser Freyheit Comæ-88
 dien zu schreiben / und durch Comædien geistliche Dinge zu präsentiren sich
 gebrauchet fürtreffliche / gottseelige und ungescholtene Lehrer der Kirchen
 Gottes. Aus denen heil. Kirchv. Vätern Gregorius Nanziazenus, so Tra-
 gicomœdiam, Christus patiens genennet / verfertiget. Add. quoque
 Resp. Rostoch. Aus denen neueren und von der ganzen Kirchen hochge-
 haltenen Lehrern D. Hunnius, D. Mylius, Conradus Porta, D. Crame-
 rus, D. Danhauer, D. Forster &c. (3) Beweiset es Praxis Ecclesiæ, 89
 maßen auf reinen Evangelischen Universitäten und Gymnasiis nicht al-
 lein solche theatralische Exercitia willig verstattet werden / indem zu Straß-
 burg gar Rector Magnificus und quatuor Facultatum Decani das Di-
 rectorium über sich nehmen / sondern auf gewissen Gymnasiis werden
 per leges die Professores und Stutirende dahin verbunden dergleichen dra-
 mata zu präsentiren, &c.

- 90 Cum itaque hæc eò modò se habeant, omni caret controversia, posse Magistratum ejusmodi Operas ac ludos scenicos non tantùm in Republica permittere, sed & rebus ita exigentibus instituire, quippe cui in rebus suâ naturâ non prohibitis libera disponendi competit potestas. Ziegler *d. Jur. Maj. l. 1. c. 5. p. 164.* Dn. Müller *Jurispr. Element. diff. 4. §. 16.* Quod utut per se aliàs satis clarum sit, corroboratur tamen in specie quoad Operas, per superius allegatum Responsum Dn. Jctorum Wittebergensium, quando dicunt: Dieweil der Obrigkeit un-
 91 ter andern/ so viel die Mitteldinge betrifft / sich dahin zu bearbeiten obliegt/ damit durch dieselbe das Aufnehmen gemeiner Stadt befördert und heilsame Ordnungen gestiftet werden / hienechst guter Verfassung eines Regiments nicht zu wieder / wenn je zuweilen denen Unterthanen eine zulässige Gemüths-Bergnügung gegönnet wird / des Ansehens und Vortheils / so aus dergleichen Schau-Spielen einem Orte zu wachsen kan / zu geschweien;
 92 So ist die Obrigkeit darinnen/ gleichwie in andern adiaphoris, nach Gutbefinden / und was ihnen verantwortlich düncket / zu verfügen wolbefugt; Cum quo etiam Dn. Rostochiensis in allegato antea Responsoper omnia consentiunt.
- 63 Unde quoque semper ita observatum legimus, quod, sicuti in genere omnium, ita in specie etiam ludorum scenicorum cura penes Magistratum fuerit; id quod nec apud Christianos, postquam rebus Imperii præesse cœperunt, ullam recepit mutationem. De Ethnicis id extra
 94 controversiam positum est: Constat enim apud Romanos, primum Reges ad exemplum Romuli, postea consules, deinde Aediles & quidem Plebejos plebejos, Curules vero alios curasse ludos. Rosin. *Antiquit Roman. l. 5. .3.* Sed & Prætor. edebat ludos. *l. 5. §. 10. ff. Commod. unde sæpius ludorum gratia, aut in theatrum prodire dicitur, l. 7. ff. d. manumiss. Vindict. l. 1. C. Theod. d. Prætor. §. 2. J. d. Libertin. pertinebatque Romæ ad ipsum disciplina spectaculorum & quies popularium, l. 1. §. 12. ff. d. Offic. Præf. Urbi, ubi an per vocabulum popularium cum Pacio in
 96 Analys. Cod. ad tit. d. Off. Præf. Urb. Jac. Gothofr. ad L. 7. C. Theod. d. annon. Civ. Lips. d. amphitheatr. c. 14. p. 38. Petr. Fabr. l. 2. Semestr. c. 6. confessum theatralem populi, postquam nimirum ab Equitibus separatus erat, an cum Strauch. d. centum lapidibus Urbicariis ad d. L. 1. §. 12. Dionys. Gothofr. ad d. §. 12. §. ad L. 2. §. 4. C. d. Præf. Urb. Cujac. l. 8. Observ. c. 29. factiones Circenses, quarum quatuor, vestium coloribus distinctas, Prasinam, Venetam, Russatam & Albatam fuisse ex Panvin. d. Lud. Circens. l. 1. c. 10. Dempster. ad Rosin. *Antiquit. Rom. l. 5. c. 5.* constat, quarumque studia ad seditiones & turbas usque haud raro pro-*

procelebant, intelligere velis, mihi quidem perinde esse poterit. Que-98
 n admodum autem Romæ Prætores, ita in Provinciis Præsides ludos di-
 rigebant ac instituebant, quemadmodum patet ex *l. 28. §. 3. ff. d. pœn.*
 Strauch. *d. l. n. 4.* Imò cum Romani, sicut *cap. 1.* dictum, partem cultus99
 divini in ludis constituerent, Pontificum quoque & Sacerdotum jus
 erat curare ludos, iisque præsidere Alb. Gentil. *d. tr. c. 2. p. 10.* Petr.
 Fab. *Semestr. l. 3. c. 1. p. 18.* Et tandem Imperiò ad Imperatores transla-100
 tò, cum illi simul Pontificis Maximi nomine uterentur, eorum volun-
 tate, ac sub eorum directione ludos exhibitos fuisse, ex historiis ne-
 tum est, Vid. Dn. Elmenhorst *Dramatol. c. 1. §. 2. p. 5.* Quâ ratione quo-101
 que & certæ, tum de ludis ipsis, tum occasione ludorum, latæ sunt le-
 ges, veluti Lex *Licina* de ludis Apollinaribus, à P. Licinio Varo lata,
 quâ dictis ludis Apollinaribus, qui eo usque incerta die celebrati
 erant, certa dies statuebatur. *Liv. Histor. libr. 7.* Lex *Roscia theatralis*,102
 ita dicta ab autore suo P. Roscio Othone, Tribuno plebis, qua Equi-
 tes à plebe separabantur, Equitibusque illis, qui quadringenta millia
 in bonis habebant, quatuordecim gradus spectandi gratia assignaban-
 tur, reliquis si e suo, sive fortunæ, vitio depauperatis remotiori loco
 confidere jussis. *Plin. l. 7. c. 20.* Faber *Semestr. l. 2. c. 6. p. 76.* Lex *Julia thea-*103
tralis, ab Augusto Cæsare lata, per quam Equitibus Romanis, quibus
 ipsis aut parentibus equester census (quadringentorum millium) un-
 quam fuisset, in quatuordecim ordinibus modò dictâ lege Rosciâ con-
 stitutus, confidere permittebatur, *Plin. l. 33. c. 2.* Sveton. *in Augusto Conf.*
 Faber. *d. c. 6.* Hotomannus *in Indic. LL. Romanar.* & quæ id genus aliæ
 LL. fuerunt.

Quod autem Christianos concernit Imperatores, non tantum104
 constat ex historiis, Constantinum Magnum jussisse ludos scenicos
 haberi, ipsumque in medio graduum confidentem illis interfuisse;
 Goltz. *in Vit. Constant. Magn. Baron. Annal. tom. 3. ad ann. 315. & 316.*105
 verum etiam ex jure nostro satis apparet, ab Imperatoribus ejusmo-
 di ludos, ad instantiam illorum, qui eorundem exhibitione populi gra-
 tiam captare volebant, fuisse permisos, *l. 1. §. 5. d. spectac. & scenic.*
L. 1. C. d. Expens. Ludor. publ. L. unC. d. Majuma certumq; iisdem præscrip-
 tum esse modum. *Nov. 105. c. 1.*

Quoniam autem ejusmodi ludorum permissio facilè in abusum106
 trahi potest, ex quali abusu sæpius delictorum nascitur occasio, Bar-
 bos. *locuplet. l. 1. c. 7. ax. 4.* ne id eveniat, Magistratum omni studio
 præcavere decet; eumque in finem Peretz *ad tit. C. d. spectac. & scen. n.*107
 15. laudat Regem Hispaniæ, quod edicto suo vetuerit, comedias
 tra-

- tragoediasve ullas exhiberi, vel mutas etiam representationes, aut cantilenas, sine pravia Censorum visitatione & admissione, qui non tantum in verba, sed & in modos & gestus actorum inquirerent. Expedi enim omnino eas, quæ ex rebus turpibus ac inhonestis constant, comedias aut Operas penitus extirpari, siquidem ita civibus permittendam esse jubent lætitiæ Imperatores in *L. un C. d. Majuma*, ut servetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Add. Peretz. *d. l. n. 14.* Eadem erit ratio Operarum scandalosarum; Brunnem; *d. Jur. Eccles. l. 1. c. 6. memb. 10. §. 2.* Peretz. *ad tit. C. d. Majuma. n. 5.* nihil enim faciendum cum scandalo *c. 5. X. d. tempor. Ordinat. c. 6. X. d. Stat. Monach. unde scandalum sæpè aliquid ommissibile facit, quod de Jure alias facere licebat c. 1. Dist. 51. c. 6. X. de Præbend.* Ita quoque habenda ratio, tum loci, ne in loco sacro aut templo habeantur; hæc enim domus precationis, non ludorum, ita ut profanari non debeat *c. cum decorem 12. X. d. Vit. & honest. Cleric. Tholosan. Partit. Jur. Canon. l. 4. tit. 8. c. 6.* tum temporis, ne exhibeantur die sacro, hos etenim dies festos, Majestati altissimæ dedicatos, nullis voluptatibus occupari oportet, nilque hisce diebus sibi vindicare debet scena theatralis, uti piè admodum sanxerunt Imp. *L. 11. C. d. feriis l. 2. C. d. spectac.* Equidem existimat Carpzovius, cum die Sabbathi, sacris peractis, corpori sua permittatur recreatio, & ludos hosce scenicos, cultu divinò publicò finitò, admitti posse. *Jurisprud. Consistor. l. 2. de f. 253.* Verùm cum totus dies sanctificandus sit, ac per hujusmodi ludos animus à meditationibus sacris non possit non abstrahi, rectè hanc Carpzovii sententiam rejiciendam monet religiosus Jctus Dn. Brunnemann. *d. tr. lib. 2. c. 1. memb. 1. n. 10. add. Dn. Struv. in Comment. ad libr. 5. Decretal. c. 33. obs. 14. qu. 4.*
- 114** Eodem modo præcaendum erit, ne nimis frequenter ludi illis instituantur; Alb. Gentil. *d. tr. c. 19 p. 93 sq.* Omne enim nimium, quemadmodum vulgatum habet proverbium, trahitur in vitium *l. 12. §. 2. ff. d. admin tutor. Barbos. locuplet. l. 5. c. 24. ax. 2.* quod si unquam alibi certè in ludis, obtinebit, quibus, juxta effatum Ciceronis non aliter utendum, quàm somno & quiete. Nec admittendum, ut nimii sumptus in hujusmodi ludos fiant, quod Lacedæmonius ille apud Plutarchum in Atheniensibus reprehendebat, qui cum Athenis spectaret tragœdias & apparatus choragorum, studia ac conatus reliquos, dicebat, Civitatem non sapere, quæ tantum impenderet in res ludicras, ludendò enim ludendum esse, quod refert Alb. Gentil. *d. p. 93.* Notandique etiam hinc meritò veniunt Romani, qui tantos in ludos faciebant sumptus, de quibus Lipsius *Admirand. l. 2. c. 11.* ut publicis legibus

bus illis modum præscribere opus fuerit. *l. 2. C. Theod. de expens. ludor. publ. Novell. 105. pr. Peretz. ad tit. Cod. d. Expens. ludor. publ. n. 1.* ubi simul notat Senatusconsulto sub Imperatore Tiberio cautum esse, ne quis ludos ederet, qui minus quàm quingenta millia in censu haberet.

Cæterum quod si aliquis liberrimâ voluntate, non coactus *l. 10. 117. pr. ff. ad L. Jul. d. vi. publ.* certam pecuniæ summam ad ludos scenicos, vel Operas hodiernas promittere aut legare velit, non prohibebitur, ac ejusmodi promissio aut legatum de jure subsistit. *l. 19. ff. d. pollici- 118. tat. L. 122. pr. ff. delegat. 1. L. 6. ff. d. annuis legat.* eaque pecunia quoque necessariò ad illum usum impendenda, quo casu enim editio spectaculi licita est, formam pollicitationi aut promissioni datam servandam esse scribit Jctus Modestinus *d. l. 10. ff. de pollicit.* Hinc regulari- 119. ter non licebit Magistratui eam pecuniam ad alios usus adhibere; quamvis enim hoc innuere videatur *L. 4. in fin. ff. d. administr. rer. ad civitat. pertinent.* Intelligenda tamen illa est tantum de ludis inhonestis, quos à Magistratu prohibendos esse, superius dixi; Gothofred. *ad l. 6. ff. d. ann. legat. lit. O. Brunnem. ad d. l. 4. n. 1.* quod etiam satis manifestum redditur ex *L. 16. ff. d. usu & usufr. legat.* quamvis & tali in casu, ubi ali- 120. quis ad inhonestam quandam Operam exhibendam pecuniam legaverit, illa in alios usus impendi nequeat, si testator illud prohibuerit, sed legatum manet penes heredes. *l. 17. ff. de usu & usufr. leg.* Quod si tamen 121. Resp. in necessitatem quandam inciderit, ac pecunia ad usum quandam necessariû e.g. refectionem murorum, templorum, pontium &c. indigeat, pecuniam etiam ad licitorum ludorum exhibitionem legatam, in usus ejusmodi necessarios impendi posse Diocletianus & Maximianus rescripserunt in *L. un. C. d. expens. ludor. publ.* Primò enim necessitati pub- 122. licæ providendum, postea licitæ recreationi, & prius sunt expensæ necessariæ, quas, salus publica, quæ suprema lex dicitur, exigit, faciendæ, quàm voluptuariæ Brunnem. *ad. d. L. un. n. 3.* ita tamen, ut necessitate 123. illa cessante, refectionem nimirum factâ, civitateque suo splendori restitutâ, ludi ac spectacula voluptatibus populi rursus exhibeantur, ac pecunia ad destinatum usum adhibeatur *d. l. un. ibique Peretz. num. 4.* Idem volunt, si pecunia ad repræsentationem Operæ cujusdam non 124. prohibitæ non sufficiat *l. 4. ff. d. administr. rer. ad Civitat. pertinent.* Peretz. *d. l. n. 6.* dubito tamen meritò de hoc asserto, ut ut enim non 125. sufficiat illa pecunia, poterunt tamen illi, qui Operas exhibent, hunc defectum aliunde supplere, quo casu ejusmodi legatum subsistit. Brunnem. *ad. d. l. 4. n. 3.*

CAP. III.

De eo, quod justum est, circa Actores Ludorum Scenicorum,
Operarumque modernarum.

Summaria.

A N aliquis licitè Ludos scenicos repræ-	n. 2. sq.	Quid si non prodierint in scenam? n. 42. sq.
sentare possit?		Quid si absque pretio in scenam prodierint?
A n actores ludorum scenicorum sint infames?	n. 4. sq.	n. 51. sq.
A ffirm. de Jure Romano.	n. 5.	(4.) quod servis miscerentur. n. 60. sq.
E t quidem de infamia Juris.	n. 6. sq.	Hæ rationes nostris scenicis non conveniunt.
M ilitibus repræsentatio ludorum de Jure	n. 9. sq.	n. 62.
Civili erat capitalis.		Non faciunt hodie artem ludicram. n. 63. sq.
E adem infamia obtinet de Jure Canonico.	n. 11.	Nec integram vitam in ludis consumunt.
I bique actores scenici non admittuntur ad	n. 12.	n. 65.
ordines sacros.		Cessant hodie turpia facta & dicta. n. 96.
A n hæc adhuc hodie obtineant?	num. 13. seq.	Non sunt quæstuarii, uti Romani. n. 69.
R espiciendum ratione infamiæ ad mores	n. 15.	Licitè aliquid accipiunt in compensationem
hodiernos.		sumptuum & laboris. n. 72. sq.
E t an ratio LL. Romanarum nostris scenicis	n. 16. sq.	Sunt omnes liberi homines. n. 74.
applicari possit.		Hinc sequitur scenicos hodiernos & Operis-
I nfamia præsupponit turpitudinem.	n. 21.	tas non esse infames. n. 75. sq.
E jus turpitudinis diversitas.	n. 22. sq.	Responderur ad ea, quæ ex Jure Canonico
N aturalis turpitude hic non adest.	n. 24.	allata erant. n. 79. sq.
A pus alias Gentes scenici non fuerunt infames.	n. 25.	Refellit dubium ex Jure Saxónico desum-
N on oritur hæc turpitude ex ipsa repræsentatione.	n. 26.	tum. n. 28. sq.
A b initio scenici apud Romanos non fuerunt infames.	n. 27. sq.	Scenici hodierni non laborant infamia facti-
N ec postea Atellanarii.	n. 29.	n. 84. sq.
N ec thymelici.	n. 30.	Nec levis notæ macula. n. 86. sq.
N ec minores.	n. 31.	Repræsentatio ludorum scenicorum non col-
P rætor infamiam in scenicos statuit (1) quod	n. 34.	lit nobilitatem. n. 89. sq.
facerent artem ludicram.		Non præcludit viam ad dignitates. n. 91.
Q uid sit facere artem ludicram?	n. 35. sq.	Non minuit fidem testimonii. n. 92.
I nde dilabebantur ad varia vitia.	n. 37. sq.	Fœminæ scenicæ possunt liberè matrimo-
(2.) quod multa obscœna & facerent & dicerent.	n. 40. sq.	nium contrahere cum quocunque. n. 93.
A n omnis recitatio in theatro infamet?	n. 43. sq.	Pater filium scenicum non potest exheredare. n. 94.
(3.) quod quæstus causa hoc facerent.	n. 45. sq.	Non datur fratri querela inofficiosi testa-
		menti, si scenicus institutus heres. n. 95.
		Scenici dimittendi sunt ad sacram cœnam. n. 96.
		Idem procedit in illis, qui scenici non sunt
		circa ludos scenicos tamen occupantur. n. 97. sq.
		Aut aliquando etiam in scena comparent. n. 99. sq.

An liceat alicui se castrare, ut excellat in arte musica?	n. 102. sq.	Vestium scenicorum an detur veras, an quasi usufructus?	n. 118. sq.
An scenici possint uti vestibus muliebribus & contra?	n. 106. sq.	An usufructuarius vestes scenicas aliis locare possit?	n. 126. sq.
An habitu religiosorum?	n. 114. sq.	Qualem culpam præstent scenici in vestibus commodatis?	n. 129. sq.
An possint uti larvis?	n. 117.		

ATque hæc de Operis, ludisque scenicis ipsis, dicta sufficiant, et ut ad id, quod circa actores eorundem justum est, porro progrediar, methodi propositæ ratio jubet. Ubi quidem quaestionem illam, an aliquis salvâ conscientia Operas, ludosque scenicos, repræsentare possit, datâ operâ prætermitto, quippe cujus affirmativa, ex illis, quæ præcedenti capite adducta sunt, satis apertè, ut opinor, elucet: quod si enim Operæ, ludique scenici in se nihil illiciti continent, quomodo actores per repræsentationem eorundem peccare possint, certè non video. Potius ad illud, quod & imprimis tractationis hujus est, me accingo, utrum Operarum nostrarum, ludorumque scenicorum actores macula quadam, sive illa infamia facti fuerit, sive juris, laborent, aut, ut unò verbo dicam, an pro infamibus habendi sint? Equidem non desunt, qui actores hosce, ac, uti vocantur, Operistas, hoc ipsò, quod Operas aut ludos scenicos repræsentent, infamiam juris contraxisse dicunt, moti *L. 1. L. 2. §. 5. L. 3. ff. de his, qui not. infam.* quæ verba satis apertè de infamia juris agunt, nequaquam obstantibus. *l. 4. C. de spectac. §. scenic. l. 7. C. d. incest. §. inutil. nupt. l. 1. C. d. natur. liber. junct. l. 44. §. l. 47. ff. de Rit. nupt. l. 24. pr. ff. ad L. Jul. d. adulter.* ubi scenici viles tantum, humiles & inhonestæ personæ dicuntur, quas infamibus contradistingui Ddres aliàs dicunt; Vid. Freher. *d. fam. §. infam. c. 24.* Hillig. in *Donell. l. 18. c. 6. lit. I.* recipiunt enim hæc leges interpretationem ex Edictò Prætoris, iisque Jctis, qui ad Edictum illud commentati sunt, cum una lex ex alia interpretanda sit, *§. 15. J. d. Leg. Aquil. l. 23. ff. d. hered. petit.* & aliàs quoque hæc verba de iis, qui infamiâ, vel Juris, vel facti, laborant, imò haud rarò de omnibus in universum plebejis, oppositivè ad personas egregias & illustres passim in Jure nostro, & ab ejus interpretibus prædicantur Vid. Fromman. *d. levis notæ macul. th. 4. Gometz variar. Resolut. tom. 1. c. 11. n. 38. Quin-* imo ulterius adhuc Jus Civile progreditur, & præter effectus illos, quos infamia Juris producit, de quibus Ddres latè *ad tit. ff. §. Cod. de his qui not. infam.* agunt, pro ratione personarum ludos agentium, gravius quid statuit, ac si miles fuerit, pœnam capitalem ei dicitat; quam

- 10 in rem expressus textus est in *L. 14 ff. d. pœn.* quod tamen an de pœna capitis naturalis accipiendum sit admodum dubitatur, cum pœna capitalis in Jure Civili non tantum ea, quæ caput naturale, sed & ea, quæ caput civile adimit, dicatur. *l. 2. ff. d. publ. Judic. l. 2. § l. 28. ff. d. pœn.* & ad eas *Ddres, l. 103. ff. d. Verb. Signif.* ibique *Gœddeus n. 3. Farinac. Pract. Crim. qu. 19. n. 2. seqq.* Consentit, quoad infamiam, Jus Canonicum, infames pronuncians eos, qui in scenam prodeunt *c. 1. C. 4. qu. 1.* unde clericos, scenicos ludos repræsentantes, dignitate clericatus, tanquam
- 11 infames, privandos esse dicit, *c. 1. d. vit. § honest. cleric. in 6to & si*, postquam vitam scenicam quis elegerit, ad ordines sacros adspiret, eum ordinari prohibet. *c. 2. Dist. 33.* Confer. *Tholosan. Partit. Jur. Canon. l. 4. tit. 8. c. 6.*
- 12 Utrum autem hæc, quæ ita de Jure Communi de actoribus ludorum scenicorum disposita sunt, Operistis nostris aliisque scenicis applicari
- 13 possint, de eo sanè non frustra dubitaveris: Habent enim leges nostræ suum ævum ac fatum, ita, ut, quod quandoque inhonestum visum est, deinde honestè fieri posse putetur, Vid. *Auth. Sed novo C. ad L. Jul. d. adul. ter. Cujac. l. 6. Obs. 15. Carpz. p. 4. c. 19. def. 10. n. 3.* & imprimis, quando de infamia quæritur, ad hodiernos cujusque loci mores respiciendum erit, cum infamia sit famæ & existimationis nostræ imminutio. *l. 8. C. Ex quib. Caus. infam. irrog. l. 33. C. d. Decurion.* existimatio erò, secundùm Callistratum, sit dignitatis illæ sæ status, legibus ac moribus comprobatus, *l. 5. §. 1. ff. d. Extraordin. Cognit. Dn. Stryk Usu. modern. ff. ad tit. de*
- 14 *his qui not. infam. §. 1.* Equidem postquam jura Communia in Imperio nostro recepta sunt, pro observantiâ eundem, omniumque in iis contentarum legum, non immeritò præsumimus, Dn. Stryk *d. l. dissert. prælim. d. Usu. §. autor. Jur. Rom. in For. German. §. 31.* quod enim mutatum non reperitur, quare stare prohibeatur? *l. 27. C. d. testam. l. 32. §. 1. C. d.*
- 15 *appell. l. 6. §. 2. ff. de Jur. Patron.* & legem commendare dicitur, *c. consuetudo §. dist. 1.* non negligenda erit, sed omninò respiciendum, cur hoc vel illud ita introductum sit, & an nostris temporibus applicari possit; Scire enim leges, non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem, uti mo-
- 16 net Celsus *Jctus in l. 17. ff. d. LL.* nec oportere Jus Civile calumniari, neque verba ejus captare, sed, qua mente quid dicatur, animadvertere convenire, dicit Paulus *in l. 19. ff. ad exhibend. Conf. l. 29. §. 30. ff. de LL.*
- 17 Inde notissimæ illæ Juris Regulæ, cessante ratione legis, cessare quoque ejus dispositionem, *l. 32. ff. d. pact. L. fin. ff. ad Sct. Syllan. Strauch ad Uni-*
- 18 *vers. Jus Justinian. diff. 1. §. 15. Steph. de Phederic. de interpret. LL. p. 1. membr. 3.*

membr. 3. n. 37. & ratione legis remotâ, ipsam quoque legem correctam
intelligi. l. 6. in fin. ff. d. Verb. Signif. Carpz. p. 2. c. 8. def. 16. n. 8. Barbos.
locuplet. l. 10. c. 10. ax. 17.

Quod proinde rem ipsam attinet, omnis infamia turpe aliquod²¹
factum præsupponit, ita, ut nulla reperiatur causa, unde infamia irro-
getur, quæ non sit arctissimè connexa & conjuncta cum vitæ turpitu-
dine Dn. Müller addit. ad Struv. Synt. Jur. Civil. Ex. 7. §. 15. lit. d. Lauter-
bach in Colleg. ff. ad tit. de his qui not. infam. §. 4. Hæc turpitude verò alia²²
naturâ talis est, alia civiliter & quasi more civitatis, censente ita Ulpiano
in L. 42. ff. de Verb. Signif. & ibi Gœdd. n. 5. sqq. quæ in eo ab invicem
differunt, quod illa ubique talis sit, & perpetuo maneat, hæc verò, ubi
legibus ac moribus posterioribus ita visum fuerit, nonnunquam talis²³
esse desinat. arg. §. 11. J. d. Jur. Natur. Gent. & Civil. Deinde alia turpitu-
do immediatè ex ipsa re, aut vitæ conditione fuit, ita, ut, qui hoc vel il-
lud negotium tractet, non possit non eò ipsò simul infamiam contra-
here, alia verò extrinsecus tantùm accedit, & à vitiis personarum agen-
tium descendit, quæ eapropter personis, se illis vitiis non maculanti-
bus, communis esse non potest. Quænam jam ex his ludorum scenico-²⁴
rum actoribus insit turpitude, meò quidem judicio non adeò obscurum
est. Naturalis certè esse non potest; quippe, cum ludi scenici nihil tur-
pe in se contineant, prout superiori capite fufius probatum, quomodo
repræsentatio eorundem naturaliter turpis dici, & actoribus eapropter
naturâ infamia infligi poterit, cum talis effectus aliàs esse dicatur, qualis
est causa. Barbos. locuplet. l. 3. c. 10. ax. 6. Et inde est, quod apud alias²⁵
Gentes, præter Romanos, nemini turpitudini habitum fuerit in scenam
prodire, ac populo esse spectaculo, prout de Grajis & Lacedæmoniis
testatur Cornel. Nepos de vit. Viror. illustr. in proæm. Petr. Faber. Semestr.
l. 1. c. 20. Gœddæus ad L. 42 ff. d. Verb. Signif. n. 11. Oportet itaque civi-²⁶
lem tantùm esse illam turpitudinem, quæ infamiam hanc causatur,
quamvis nec istam ex ipsa ludorum scenicorum repræsentatione, sed
extrinsecus accedere, & ex vitiis scenicorum tantùm oriri verius cre-
dam. Nec enim ab initio apud Romanos scenicos notatos fuisse constat²⁷
ex Livio histor. libr. 7. cum scilicet ludicra hæc res nondum ad artem, &
à sano illo more prisco, in infamiam non tolerabilem devenisset, prout
loquitur Alber. Gentil. d. actor. & spectator. fabul. non notand. c. 15. p. 67.²⁸
notatque Scaliger libr. 1. Poët. c. 30. integros ducentos annos præter-
lapsos esse ab eo tempore, quo introducti erant hi ludi, cum primus
Nasica Censor ludiones, uti eos vocat, propter ipsum hunc sordidioris
operæ contemptum, amoverit tribu. Conf. Alber. ad l. 2. ff. de his qui not.
infam.

- 29 *infam.* Quinimo & post edictum Prætoris, in quo de infamia scenico-
rum agitur, fuere a ihuc, qui absque ignominia scenæ interessent, in
eamque prodirent, uti de actoribus Attellanarum, de quibus *cap. 1 n. 24.*
ex Valer. Max. *in l. 2. c. 1.* proba Faber *d. l. 1. c. 20.* Hillig. *in Donell. l. 18.*
30 *c. 7. lit. A.* Alb. Gentil. *d. l. p. 69.* & de thymelicis, de quibus itidem *cap. 1*
n. 49. satis constat ex *L. 4. pr. ff. de his qui not. infam.* cujus legis disposi-
tionem licet Freher *de fam. & infam. c. 18. n. 28.* restringere velit ad eos,
qui in certaminibus sacris organis suis ludunt, de omnibus tamen mu-
sicis scenicis eam intelligendam esse demonstrat Hilliger. *d. c. 7. lit. A.*
- 31 *in med.* Quorsum etiam pertinet, quod infamia tantum sequatur eos, qui
majorenes sunt, & in scenam prodeunt, nam si in minoreni ætate
adhuc constituti in ludicræ artis ostentatione spectaculum sui populo
præbuerint, inviolatam eos existimationem obtinere, rescribunt Impe-
ratores Diocletianus & Maximianus *in l. 21. C. de quib. caus. infam. irrog.*
ubi vid. Brunnem.
- 32 Inquirendum eapropter erit in causas illius turpitudinis, quæ Præ-
torem moverint, ad pronunciandos infames ludorum scenicorum acto-
res, & an eadem actoribus modernis & Operistis conveniant, appare-
bit. Elucent autem illæ, partim ex ipso Prætoris edicto, cujus verba
33 habentur *in l. 1. ff. d. his qui not. infam.* partim verò ex Legibus sequen-
tibus, ex Actorum Romanorum Commentariis ad Edictum Prætoris
desumptis, imprimis autem videri possunt apud Donell. *Comment. Jur.*
34 *Civil. l. 2. c. 1.* Alb. Gentil. *d. c. 15. p. 62.* Nimirum considerabat Prætor
(1) scenicos illos, maximam partem exercere artem ludicram. *d. L. 1. L. 3*
35 *& 4. ff. Eod. Dn. Stryk in usu modern. ff. ad d. tit. §. 7.* Fiebat autem illa ars
ludicra absque pronuntiatione & voce, & consistebat in molli ac impu-
dica saltatione, quâ fractô corporis motu, indecentique gesticulatione
ita res gestæ repræsentabantur, ut loqui histriones magis, quàm agere
viderentur. Alb. Gentil. *d. tr. c. 17. p. 76.* Hillig. *in Donell. d. c. 7. lit. A.*
- 36 Briffon. *de Verb. Signif. l. 14. voce Pantomimi* ibique allegati. Quod ut eò
melius intelligatur, non pigebit huc adscribere verba Cassiodori, quæ
habet *l. 4. Var. epist. ult.* ubi scribit: Pantomimo igitur, cum primum in
scenam, plausibus invitatus, advenerit, assistunt consoni chori, diversis
organis eruditi, tunc ille sensim, manibus, oculis, canorum carmen ex-
ponit, & per signa composita, quasi quibusdam literis, edocet intuentis
aspectum, in illoque leguntur apices rerum, & non scribendo facit,
quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat & Vene-
rem, feminam repræsentat & marem, Regem facit & militem, senem
reddit & juvenem, ut in uno credas esse multos, tam variâ imitatione dis-
cretos;

cretos. Add. Dn. Elmenhorst *Dramatolog. c. 2. §. 2. p. 26.* Hanc ludicram³⁷
 artem faciebant scenici, uti ex dictis legibus constat, id est, quemadmo-
 dum Donell. *d. l. 2. c. 1.* exponit, eam instituebant, exercebant, ac in ea
 vivebant; vocabulum enim artis longiorem ac prolixiorem requirit
 reiterationem, ita ut non nocuerit bis aut ter rei ludicræ operam dedisse;
 Alb. Gentil. *d. tr. c. 17. p. 82.* ibique Alciat. *ad L. 207. ff. de Verb. Signif.*
 Alex. *vol. 6. Conf. 99.* Paris. *vol. 4. Conf. 60.* dabantque se, per longiorem³⁸
 illam hujus artis tractationem, (quam quidem Jus Canonicum anno
 circumscripsit, *c. 1. d. Vit & Honest. Cleric. in 6to.* Jus Civile autem non
 determinavit,) penitus desidia & ignavia, nec minus aliis ad eandem
 ignaviam aliasque malas artes publicè exemplum subministrabant, ut³⁹
 ea propter per pœnam infamiæ statutam, refrærandi fuerint scenici, ne
 aliis in moribus nocerent, quod nocendi genus gravissimum est, & eò
 perniciosius, quod & publicum sit & specie blandæ voluptatis irrepat,
 ac illapsum abripiat incautos. Donell. *d. l. 2. c. 1.*

Quod autem (2) Prætor & eos scenicos, qui pronunciandi causâ⁴⁰
 in scenam prodirent, quamvis forsâ artem ludicram non facerent, in-
 fames pronunciaverit, ex eo provenire existimo, quod recitantes fabu-
 las itidem non longè abessent à factis turpibus gestibusque histrionali-
 bus, uti dicit Alb. Gentil. *c. 18. p. 84.* imò plurima obscenè ac turpiter &⁴¹
 dicerent & facerent, quæ non tantum læderent pudorem honestorum,
 sed & bonos audientium, ac maximè juventutis minus compositæ, ani-
 mos corrumperent. Donell. *d. l. 2. c. 1.* Qui corrupti scenicarum mores⁴²
 cum admodum vulgares essent, attraxerunt tandem omnibus scenicis
 infamiam; sicut in legibus condendis aliàs usu venire solet, ut nimi-
 rum de iis ferantur, quæ ut plurimum, non quæ rarò sunt; sive, ut jus
 potius ad ea aptetur, quæ frequenter, quàm quæ rarò eveniunt. *l. 3. l. 4.*
l. 5. l. 6. ff. d. LL. ibique Ddres. Neque enim existimo ad hoc edictum⁴³
 Prætoris, quod de infamiâ eorum, qui pronunciandi causâ in scenam
 prodeunt, agit, pertinere id, quod habet Tacitus *Annal. l. 14.* probrum
 nempe videri debere, si quis in theatro publico, vel orationes, vel car-⁴⁴
 mina recitaret, cum hoc potius ad antiquam Censoriam severitatem
 spectet, ubi notante Scaligero *libr. 1. Poët. c. 30.* ab instituto armigeræ
 & bellacis Civitatis aliena ejusmodi recitatio in Theatro judicabatur,
 nec censebantur cives Martii, qui famuli erant auræ gesticulatoriæ.
 Conf. Alb. Gentil. *c. 18. p. 84.*

Atque hos omnes, tam artem ludicram facientes, quàm pronun-⁴⁵
 ciandi causâ tantum in scenam prodeunt, Prætor (3) ea propter quoq;
 pronunciabat infames, quod quæstus causa in scenam prodirent, &
 spe-

46 spectaculum sui præberent, l. 2. §. 5. l. 4. pr. ff. de his qui notant. infam. & ibi
 Ddres. ob interventum etenim pecuniæ sæpius pro graviore delicto ali-
 quid habetur, quod antea tanti non æstimabatur; l. 29. ff. ad L. Jul. d. ad-
 47 ulter. l. 6. §. 5. ff. d. injust. rupt. & irrit. testam. Barbos. locuplet. l. 14. c. 18.
 ax. 10. Nec mirum hoc, cum & aliàs pretium multa sæpius faciat illicita
 & viliora, quæ si gratuito fierent, & licita forent & digniora. arg. l. 2.
 l. 3. l. 4. ff. d. aleator l. 2. pr. ff. d. Jure fisci Vid. hoc argumentum latius tra-
 48 ctans Alb. Gentil. d. tr. c. 15. p. 64. seq. Restrigitur tamen hoc, ut tunc
 demum obtineat, si prodierint in scenam; quod si enim quis operas suas
 locaverit, ut prodiret artis ludicræ causâ, nec prodierit tamen, non no-
 49 tari eum docet Cajus in l. 3. ff. d. his qui not. infam. ob rationem quod non
 sit ea res adeò turpis, ut etiam consilium puniri debeat, non obstante
 L. 1. §. 6. ff. d. postul. ubi ille, qui operas suas locavit, ut pugnaret cum
 bestiis, infamia notatur, licet non pugnaverit; diversi enim casus sunt,
 operas locare ad depugnandum cum bestiis, quod in amphitheatro fie-
 50 bat, & locare easdem artis ludicræ causâ Gloss. ad d. l. 3. nam qui in sce-
 nam artis ludicræ causa prodit, non periculo, sed tantum ludibrio cor-
 poris sui quæstum facit l. 4. C. d. Episcop. audient. id est, in teatro & sce-
 na existimationis & honoris jactura quidem fit, de vita autem nullum
 est periculum, in arena verò & amphitheatro qui dimicat, ejus vita &
 salus in discrimen veniat necesse est l. 38. ff. d. Oper. libert. ut hinc ille, qui
 vitam suam adeò parvi facit, graviolem mereatur pœnam, Conf. Brun-
 nem. ad d. l. 3. ff. d. his qui not. infam. Lauterbach in Coll. ff. Eod. tit. §. 12.
 51 Petr. Faber Semest. l. 2. c. 12. p. 185. Cæterum non latet me, multos in ea
 opinione esse, etiam eos, qui absque pretio in scenam prodeunt, notari
 infamia, tum quod Prætoris verba in edicto sint generalia, nec inter eos,
 qui quæstus causâ, & qui sinè quæstu in scenam prodeunt, distinguant,
 adeoque generaliter de omnibus in universum scenicis intelligenda
 sint, ubi enim lex non distinguit, nec nostrum esse distinguere, l. 32. ff.
 d. Recept. qui arbitr. recep. l. 3. ff. d. Offic. Præsid. Barbos. locuplet. l. 10. c. 10.
 52 ax. 28. tum etiam, quod Græca quædam Epitome, quam allegat Budæus
 ad l. 4. ff. d. his qui not. infam. eos quoque, qui propter solam ambitionem,
 & non propter quæstum, prodeunt, notet. Conf. Gothofred. ad L. 2. §. 5.
 53 ff. Eod. lit. A. Quoniam tamen verba legum supra allegatarum, quæ re-
 quirunt, ut quæstus causa in scenam prodierint, satis clara sunt, ab iis
 sanè temerè recedendum non erit; in claris enim standum est verbis
 expressis, ac, ubi verba clara & perspicua sunt, calumniosa est, quæcunq;
 54 pler. l. 3. c. 22. ax. 2. Nec officient ea, quæ modò in contrarium allata
 sunt;

tunt; tunc enim nostram non erit distinguere, ubi nec ipsa lex, nec ratio legis distinguit, l. 47. ff. sol. matrimon. l. 12. l. 13. ff. de LL. Dn. Beyer de Prudentia supra legem c. 6. §. 16. aut illa distinctio ex alia lege desumi nequit, cum una lex indistinctè loquens per aliam distinguatur & limitetur. l. 15. ff. qui satisdar. cogant. Auth. Offeratur C. d. Litis Contest. l. 11 ff. de in Jus vocand. Barbos. locuplet. d. c. 10. ax. 28. in med. Quin quod nec propriè Jcti Romani distinxisse inter scenicos dici possint, cum potius ea, quæ Ulpianus in l. 2. §. 5. & l. 4. pr. ff. d. bis qui not. infam. de quæstuariis scenicis tradit, se habeant ad modum declarationis, rationem scilicet, ad quam Prætor respexit, tantum ad quæstuarios, non ad alios scenicos pertinere. Vid. Alb. Gentil. c. 15. p. 66. ea verò, quæ majoris declarationis causâ ponuntur, non mutare dispositionem juris, tam notum est, quam quod notissimum. l. 81. ff. de Reg. Jur. l. 12. §. pen. ff. d. instruct. & instrum. legat. Barbos. l. 4. c. 6. ax. 6. ut taceam, non minorem videri fuisse potestatem Jctorum Romanorum in Ediçta Prætorum, ac ipsorum Prætorum in leges Civiles, uti apparet ex l. 3. ff. de Conjung. cum Emantip. liber. l. 26. ff. d. edil. Edict. l. 10. ff. de Collat. hon. l. 5. ff. de Re Judic. Quod autem Græcam à Budæo allegatam Epitomen attinet, tanta ejus apud me non est autoritas, ut contra expressos textus ipsi aliquid tribuam, maximè cum & aliàs non ex indice alicujus scripturæ, hoc est, epitome aut extracto, sed ex authentico sive originali aliquis condemnari debeat l. 2. ff. d. fid. instrument. l. 5. C. d. conveniend. fisc. debitor. Accedebat hisce (4) quod apud Romanos, postquam ludicra res in artem abierat, ludi scenici à servis & personis talibus, quas vitæ vilitas dignas legum observatione non credebat, uti dicitur in l. 29. C. ad L. Jul. d. adulter. repræsenterentur, quemadmodum patet ex l. 15. §. 1. ff. d. Usufruct. l. 7. §. 5. l. 25. §. 1. l. 27. ff. d. Oper. libert. l. ult. §. ult. ff. d. liberal. caus. l. 73. §. 3. ff. d. legat. 3. quod si ergo hisce liberi & ingenui homines intermixti rei ludicræ operam darent, & in scenam prodirent, de existimatione sua quodammodo ipsi transegisse videbantur, & non aliter, nisi infamium loco, haberi poterant; Vid. Faber. l. 2. Semestr. c. 12. p. 183. seqq. vitia enim socii alter quoque contrahit, aut ad minimum contrahere præsumitur socius, juxta illud vulgatum: Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se C. vidua 4. X. d. regul. & transeunt. ad relig. l. 19. C. d. Episc. & Cler. add. Barbos. locuplet. l. 17. c. 36. ax. 7.

Quod si jam ea, quæ hucusque ex jure Romano fusius deducta sunt, Operistis nostris, hodiernisque ludorum scenicorum actoribus applicare velim, nequaquam illa hisce, ob maximam, quæ inter nostros & Romanos scenicos intercedit, differentiam, quadrare deprehendo,

E

quem-

quemadmodum quoque fateri cogitur Dn. Huber. *Praelect. Jur. Rom. & Hodiern. ad tit. ff. de his qui not. infam. §. 2.* uti alias, tanquam reformatus, ludorum scenicorum non æquus existat censor. Primam e. im rationem quod attinet, ludicræ ejusmodi & mimicæ artes, prout apud Historicos passim describuntur, theatris nostris incognitæ sunt, ac proinde Operistæ & scenici nostri minus commodè, & vix absque injuria

62 artem ludicram facere, aut exercere dici possunt; Pertinet id potius, si id hodie ulli applicandum est, ad histriones, quos ita hodie nominamus, funambulos, agyrtas, gesticulatores, circulatores, præstigiatores, Gaucfler / Jean-potagen, qui per omne dementiarum genus, publicè in conspectu omnium institutum, populo se commendare intendunt. Dn.

64 Stryk. *tit. ff. d. his qui not. infam. §. 7.* Hilliger in *Donell. l. 18. c. 7. lit. A.* Neque est, quod existimemus turpitudinem istam contrahi ex longiori rerum scenicarum tractatione, cum scenici nostri non per integram vitam, uti Romani, sed per breve admodum tempus, quemadmodum experientia docet, huic rei operam dent, ut hinc se ignaviæ & desidiæ totos mancipasse dici nequeant; Conf. Elmenhorst. *Dramatolog. c. 4. §. 2. p.*

66 105. *seq.* ubi in specie de Operistis latè agit. Pari modò nec secunda, quæ Prætorem ad promulgationem edicti moverat, ratio scenicis nostris convenit, vix enim talia turpia dicta & facta, quæ Romanis scenicis admodum vulgaria erant, de nostris prædicari possunt, nec à Magistratu, cui ludorum scenicorum & Operarum inspectionem ac censuram competere *capite 2.* dictum, facile permittentur. Et quamvis occurrant adhuc hodie nonnulla, quæ ab honestatis regulis quodammodo deviare videri possint, illa tamen ne comparari quidem cum moribus scenicorum Romanorum posse, satis evidenter patet ex inspectione *Norvell. §. 1. L. 14. §. 1. C. d. Episcop. audient. l. 33. C. Eod. l. 29. C. d. nupt. ubi*

67 adeò inhonesta ejusmodi professio judicatur, ut ne sub juramento quidem, quippe quod ansam delinquendi suppeditaret, ad eam se adstringere alicui permittatur. Quin & ea, quæ turpitudinis quandam speciem habere videntur, penitus tolli possunt, quod Responsum Facult. Theol. & Jurid. in Academia Rostochiensis *cap. precedenti* allegatum innuit, ibi: Welche Umstände dennoch bey allen Schau-Spielen vergestalt unumgänglich nicht verknüpfet seyn / daß man nicht ohne dergleichen Mißbrauch einigæ nützliche und ehrliche Spiele vorstellen könne / an welchen keine solche Ursachen zu tadeln sich befinden. Conf. Peretz *ad tit. C. d. spectac. & scenic. n. 17.* Tertia, quæ de quæstu desumpta erat, ratio magis quidem contra scenicos nostros & Operistas militare videbatur, cum negari nequeat, illos semper, quoties Operas aut ludos repræsentant, à Spectatoribus

ribus certum quoddam pretium exigere; Verum non existimo Ope-
 ristas nostros & scenicos per exactionem pretii istius statim quaestua-
 rios, quales apud Romanos erant, fieri; Dicuntur enim illi proprie qua-
 stuarii, qui ex quaestu vivunt, & hoc unice intendunt, ut populum pe-
 cunia emungant, quod an de nostris asseri possit, vehementer dubito,
 cum unice quaestum non intendant. Et hinc illud, quod accipiunt,
 pretium, potius in compensationem impensarum in ludorum scenico-
 rum & Operarum representationem factarum, operaque praestitae, iis
 cedere verius est. Dn. Elmenhorst. *d. c. 4. §. 3. p. 122.* Unde quoque hoc
 considerantes Dni Jcti Wittebergenses in Responso superius allega-
 to aliam hodiernorum ludorum, eorumque actorum rationem, quam
 apud Romanos, esse statuerunt, verbis: Demnach aber und dieweil es
 mit den vorhabenden Singe-Spielen eine weit andere Gelegenheit / als mit
 denen alten Comædien hat / in Erwegung / daß allhier das vornehmste Absse-
 hen nicht auf den Gewinn / sondern auf eine zulässliche Gemüths Ergözung
 vornehmer und begüterter Personen / imgleichen auf das Aufnehmen der
 deutschen Sichte und Singe-Kunst gerichtet / etc. Quin imò cum ars sceni-
 ca per se vitiosa non sit, per se quoque illicitum non erit, actores mer-
 cedem aliquam laborum suorum, in compensationem sumptuum, quos
 unà impendere coguntur, accipere. arg. *c. 16. §. c. 30. X. d. prebend.*
 censente ita Escobar *Theol. Moral. tract. 3. exam. 13. c. 4. n. 64. seq.* quem
 allegat Dn. Zentgrav. *diff. ad Ciceron. l. 1. de Offic. c. 29. §. 9.* Add. Lau-
 terbach. *Colleg. Pandect. ad tit. de Contrah. Emt. § 7.* Conferri hac meren-
 tur ea, quæ in simili de advocatorum, qui olim propter legem Cinciam
 absque turpitudine pro opera sua à clientibus pecuniam accipere pro-
 hibebantur, Tacit. *Annal. l. 11. c. 5.* Tholos. *Syntagm. Jur. Univers. l. 49.*
c. 8. n. 6. salariis, eorumque exactione habent Carpz. *l. 3. Resp. 1. Ricc.*
Collect. decis. 656. Menoch. *Arb. Jud. quest. l. 2. cas. 513. n. 6.* Natta *libr. 2.*
conf. 376. Quarta denique ratio nostris scenicis eò minus convenit,
 quò certius est, servosejasmodi, quales Romanis erant, non amplius
 apud nos existere, & omnes, quotquot sunt, ludorum scenicarum
 actores liberos ac ingenuos esse. Quemadmodum ergo apud Romanos
 Atellanarum actores, qui ex juventute Romana constabant, ab omni
 macula immunes erant, ita & nostros eodem jure censerì debere con-
 sequens est, cum similium idem sit judicium. *c. 4. X. d. Rescript. Larbos.*
locuplet. l. 17 c. 30. ax. 1. Alb. Gentil. *d. tr. c. 15. p. 69.*

Evidò igitur, quod rationes illæ, quæ Prætores moverunt ad in-
 famiam scenicis imponendam, in nostris scenicis non obtineant, a eò-
 que causa infamiae, scilicet turpitudine, in his cesset, meritò & de effectu
 tur.

turpitudinis, scilicet infamia, idem dicendum est, l. 40. ff. d. hered. instit. l. 52. C. d. Ep. & Cleric. 60. X. d. Appellat. Tiraquell. tr. Cessante causa cessat effectus. Barbos locuplet. l. 3. c. 10. ax. 12. quemadmodum & ita de Operistis & scenicis hodiernis statuunt, eosque infamibus non amplius annumerandos dicunt Dn. Stryk. Usu. modern. ff. ad tit. de his qui not. infam. §. 7. & 8. Dn. Thomas. in Scholiis ad Huber. Position. Jur. tit. d. his qui not. infam §. 6. Alb. Gentil. d. actor, & spectator. fabul. non notand. per tot. & inspec. c. 14. sqq. Quod si verò adhuc dubium quoddam super sit, considerandum, quemadmodum sub initium hujus capituli dictum, omnia hæc, quæ de infamia dici possunt, non juxta LL. Romanas præci- se, sed juxta mores hodiernos dijudicanda esse, L. 5. §. 1. ff. d. extraord. cognit. honesta enim & inhonesta ex opinione loci & temporis præsen- tis sunt æstimanda, notante Alciat. ad l. 207. de Verb. Signif. undè evenit, ut conditio aliqua, aut certum vitæ genus, pro turpi reputari possit, quod in se nihil turpitudinis continet, pariterque quod olim turpe reputatum fuit, contrariâ lege vel consuetudine ab infamiæ macula libera- ri queat. Dn. Stryk. d. l. §. 1. ubi in sequentibus hoc latius per exempla declarat. Add. Dn. Pufendorff Diss. Academ. d. Existimatione.

79 Que ex Jure Canonico supra n. 11. sqq. adducta fuere, ea, si gene- raliter accipiantur, scenicis & Operistis nostris obesse nequeunt, ces- sante nimirum, quemadmodum pluribus modò probatum est, turpi- tudine illa, quæ infamiam producebat; Quæ verò in specie de Clericis dicta sunt, illa speciali ratione nituntur, siquidem hi, cum exemplum aliorum esse debeant, à multis abstinere debent, quæ in laicis toleran- tur; Brunneinan. d. Jur. Ecclesiast. libr. 1. c. 6. memb. 19. §. 1. nam ut Clericorum nomen à Laicis separatur, sic & vivendi modus & functio- nes c. clericos. Dist. 21. Hinc quoque, ut eò melius & diligentius divinis servire possint & vacare, à secularibus omnis abstinere jubentur; c. per- venit Dist. 86. Tholosan. partit. Jur. Canon. l. 4. tit. 8. c. 6. quamvis & alias 82 vulgatum illud velit, non eadem omnibus esse decora. Ex jure Saxo- nico saltem adhuc dubiù suboritur, quod ibi, & quidem Land Recht art. 50. pro infamibus habeantur die Spielleute / id est, uti textus latinus ex- primit, histriones & qui ludos in scenis, quanquam non sine finicibus 83 exhibent; Verum Glossa German., cui hac in parte magis deferendum, hoc verbum explicat in margine, das Wort Spielmann vernim von Sied- lern und ihren Genossen / (quamvis & hoc ipsum ratione horum moribus nostris vix obtinere, & se vereri ut æquum sit obtinere dicat Hill. in Don. l. 18. c. 7. lit. A.) ita ut Jus Saxonicum de scenicis nostris non agat Conf. Dn. 84 Beyer in Tyrone emissario den Lehr. Jungen c. 6. §. 13. n. 297. seqq. Quoni- am itaque infamia juris scenici & Operistæ nostri, uti ex hucusque di-

Etis patet, non notantur, de altera infamiae specie, scilicet ea, quæ facti dicitur, dispiciendum; sed nec hac laborare scenici nostri, dici poterunt, cum infamia facti dicatur ea, quæ ex turpi facto aliquo, eoque non dubio, jure tamen non notato, nata, existimationem alicujus apud bonos & graves viros onerat. *l. 13. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. 2. ff. de Obseq. parent. & patron. præstand. Dn. Struv. Synt. Jur. Civil. Ex. 7. §. 17.* ibique Dn. Müller *in addit.* Repræsentatio verò ludorum scenicorum 85 turpe aliquod factum, per ea, quæ hætenus tradita, dici non potest; unde & Cicero *Orat. pro Roscio Roscium Comædum nobis exhibet,* tanquam hominem charum & laudatum claris laudatisque viris, quod ipsum sanè de infamia facti laborantibus dici non potest; Eadem ratio 86 erit levis notæ maculæ, quippè quæ, inhonestorum virorum opinione se fundans, scenicis nostris inuri nequit, cum sordidum vitæ genus non tractent, moresque eorum, & actiones, dum ludos repræsentant, ab honestate nequaquam recedant, quod tamen omninò requiritur; Dn. Struv. *d. Ex. 7. §. 20.* ibique Dn. Müller *in addition.* Lauterbach *Colleg. Pandect. tit. d. his qui not. infam. §. 21. sqq.* Fromman. *diff. de levis no-* 87 *te macula per tot.* nisi fortè aliàs Scenici & Operistæ vitiis se totos dedant ac maculent, quo casu tamen turpitudine illa, indeque descendens vel macula vel infamia, non ex repræsentatione ludorum scenicorum, sed aliundè provenit.

Cessante igitur infamia, tam juris, quàm facti, levisque notæ ma- 88 cula in Scenicis & Operistis nostris, sponte sua sequitur cessare etiam effectus, quos de jure Communi infamia producebat. Hinc per repræ- 89 sentationem Operarum, ludorumq; scenicorum aliquem nobilitatem amittere dici non poterit, quod tamen ita obtinebat de Jure Romano; *l. 47. ff. d. Rit. nupt.* Quâ occasione non prætereundum sicco pede 90 duxi, quod religiosissimus ille Dux Saxo-Gothanus, Ernestus, gloriosus memor. hujusmodi ludos scenicos non tantùm sæpius in aula sua institui jusserit, sed & iisdem filios Principes, tanquam actores interesse voluerit. Porro non erit Operistis, hodiernisque actoribus, repræsentatio 91 ludorum scenicorum impedimento, quo minus ad dignitates promoveri possint, quod prohibitum olim per *l. 2. C. d. dignitat. Testi-* 92 *monium rogati scenici nec recusari, nec fides ipsorum in dubium vocari potest,* quod secus de jure Romano *L. 3. §. 5. L. 22. §. 2. ff. d. testib. Nov. 90. c. 2.* Fœminæ scenicæ liberè cum unoquoque matrimonio 93 contrahere possunt, quod tamen est contra *L. 44 ff. d. Rit. nupt. nec, si dignioribus nubere velint, dotalibus instrumentis opus habent, quæ aliàs requisivit Imperator in Avtb. Maximis C. d. nupt. Nov. 117. c. 4.* Pa-

- 94ter filium suum eapropter exheredare non potest, quod Operas aut ali-
 95os ludos scenicos exhibuerit, quod tamen patri permissum videbatur
 per *Nov. 115. c. 3. §. 10.* nec fratres præteriti, si scenica persona hæres
 96instituta fuerit, inofficiosi querelam instituere poterunt, quod sibi li-
 cere arbitrabantur per *l. 27. C. de inoff. testam.* Nec denique Operistæ
 ac scenici nostri, quemadmodum de histrionibus in *c. 95. dist. 2. de Con-
 secration.* dispositum, ab usu sacræ cœnæ prohiberi possunt. Vid. Zieg-
 ler *ad Lanzellotti Institut. Jur. Canon. l. 2. tit. 6. §. 5.* Dn. Lyncker *de eo, quod
 circa Sacram Cœnam justum est c. 6. §. 20.*
- 97 Dicta hætenus multò magis obtinebunt in iis, qui ipsi in scenam
 non prodeunt, circa exhibitionem tamen ludorum scenicorum ac
 Operarum occupantur, quales sunt, qui designatores dicuntur in *l. 4. §.
 1. ff. d. his qui notant infam.* (quod hodie illis forsan applicare licebit, *wels-
 98che die Personen austheilen*) iisque, qui ludis scenicis tantùm mini-
 strant *d. l. 4. pr.* ubi dicitur, quod ignominiosi non sint, qui aquam
 equis spargunt, cœteraque eorum ministeria, qui certaminibus sacris
 99deserviunt &c. Hillig. *in Donell. l. 18. c. 7. lit. A. circa fin.* Idem iudicium
 esto de illis, qui non semper, sed aliquando tantùm, materiã Operarum
 aut ludorum ita exigente, in scena comparent, uti athletæ, sive pugil-
 latores, cum virtutis gratia id facere dicantur *d. l. 4. pr.* Neger *ad tit. C.
 100od. athleticis* quod tamen ad illos, quos vulgò vocamus *Holz- und Klopff-
 Fechter / Feder Fechter / Kirms- und Braten Fechter / Marx Lux Brüder*
 non extendi debere monet Dn. Müller *add ad Struv. Synt. Jur. Civ. Ex.
 7. §. 18. tit. 7.* Reusner *lib. 3. Stratagematograph. c. 6. p. 531.* quamvis nec
 101horum ubique eadem sit conditio; Saltatores; Vid. Dn. Müller *diss. d.
 Aucupio fame c. 2. §. 9. & de Causis honorum sect. 2. §. 7.* illud enim, quod
 de iis, qui saltandi causã in scenam prodeunt in *L. 24. pr. ff. ad L. Jul. d.
 adulter.* habetur, de saltatione illa veterum mimica & impudica intelli-
 gendum est, de qua ex parte *b. c. n. 36.* dictum, & latius videri potest
 Vossius *d. quat. artib. popul. c. 4. §. 36 seqq.*
- 102 Verùm, missis his, ad ipsos revertor scenicos, ubi, cum in Operistis
 suavitas ac dulcedo vocis commendetur, eã verò castrati reliquis præ-
 stent, quæstio ventilanda foret, an aliquis, ut in arte Musica excellat,
 se ipsum castrare, aut alii ipsum castraturo consentire possit? nisi nega-
 103tiva ejus primò statim obtutu in oculos incurreret. Qui enim ejusmo-
 di in Deum rebellionem, uti loquitur Imperator Leo in *Novell 98.* sus-
 cipit, homicida sui ipsius, ac inimicus creationis divinæ dicitur *Canon.
 Apostol. 21.* graviterque, quamcunq; etiam, excepta necessitate, obten-
 dat causam, peccat. Dn. Becman. *Lin. Doctrin. Moral. c. 11. §. 3.* Lessius *de*
 Just.

Just. & Jur. l. 2. c. 9. dub. 14. n. 98. Molin. de Just. & Jur. tom. 4. tr. 3. disp. 9. n. 2. Diana Resol. moral. tom. 8. tr. 5. Res. 59. & 60. Ac inde quoque gra- 104
 vissimas de Jure constitutas novimus poenas, in eos, qui vel in vitis virilitatem adimunt, vel sponte se castrandos aliis præbent; *L. 3. §. 4. ff. ad L. Cornel. d. sicar. l. 4. §. 2. l. 6. ff. Eod. L. 1. C. d. Eunuch. Nov. 142. c. 1. Nov. Leon. 60. Can. Apost. 20. & seqq. ut hinc admodum mirer Tamburin. lib. 6. 105*
in Decal. c. 2. §. 3. n. 4. & Caramuel. in Theolog. fundam. n. 1156. & seqq. affirmativam ejus in nostro casu sustinuisse, quos tamen refellit Dn. Sle- vogt. diff. d. Spadonib. §. 36.

Progredior ad vestes scenicorum, circa quas, cum præcedenti ca- 106
 pite dictum fuerit de viris personatis, sive muliebri veste indutis, quaestio sese offert, an liceat scenicis & Operistis nostris in theatrum prodeuntibus vestibus foemininis uti, & contra, an foeminae scenicae in theatro habitum virilem induere possint? Equidem neganda illa ab ini- 107
 tio videbatur, cum enim natura utrumque sexum distinctum voluerit, justum quoque foret, ut, postquam Adamitico lapsu vestium necessitas inducta, etiam vestitu, tanquam exteriori signo, uterque sexus distingueretur; quamobrem Deus T.O.M. *Deuteron. 22. v. 5.* admodum se- 108
 verè promiscuum usum vestium prohibuit, quando dicit: Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste foeminea, abominabilis enim apud Deum est, qui facit hoc. Quam prohibitionem, ne forsitan ad Le- 109
 ges forenses pertinere existime nus, repetitam cernimus à Patribus Concilii Gangrensis, cujus Concilii decretum in Jus Canonicum relatam exstat *Can. 6. Dist. 30.* cum quo & Jus Civile consentit in *l. 23. §. 2. ff. d. aur. & argent. legat.* ubi dicitur, virum muliebribus vestimentis non facile sine vituperatione uti posse. Verum enim verò non evinci- 110
 tur per hæc ipsa, usum vestimentorum alterius sexus in ludis scenicis esse prohibitum. Ut enim taceam textum *Deuteron. 22.* non ab omnibus eodem modo explicari, ac à nonnullis mysticè eundem intelligi. Vid. *Camer. Hor. subcisiv. l. 2. c. 39. Alb Gentil. d. actor. & spectator. fabul. non notand. c. 10.* si el maximè verba ejus, prout jacent, accipian- 111
 tur, non tamen promiscuum vestimentorum usum per ea improbari verius est, sed saltem illum, qui fit absque ulla probabilis causa, ob molli-
 tiem tantum & lasciviam, ita ut ad casum ludorum scenicorum eadem extendi non debeant. *Giesebert. Deuteron. Harmon. d. c. 22. n. 100. Walther. Postill. Juridic. ad Domin. Quinquages. §. 88. Balduin. d. Casib. Conscient. l. 4. c. 1. cas. 2. Hænon. disp. polit. 6. th. 11.* quod ipsum etiam 112
 ad textus Juris, tam Canonici, quam civilis, responderi poterit, quibus hoc insuper addendum, prohiberi illis in locis usum vestium promi-

- miscuum; verbum verò usus, sive utendi, latitudinem aliquam habet, & longiorem aliquem temporis tractum præsupponit arg. l. 32. ff. de Jur. fisci l. 32. ff. de LL. Alb. Gentil. d. l. c. 4. p. 15. seqq. quemadmodum & in
- 113 allegata l. 23. ff. d. aur. & arg. legat. dicitur non facile virum habitu muliebri uti posse, ita ut non negetur, dari casus, ubi sine vituperatione ejusmodi vestibus uti liceat, quorsum & præsentem optimò jure referre possumus. Vid. Walther. d. §. 88. Bernegger. in question. ad Tacit. de mor. German. qu. 156. Add. latè Alb. Gentil. d. c. 4. & seqq. Idem planè respondendum erit ad l. 4. C. d. Episc. audient. & Nov. 123. c. ult. ubi personæ scenicæ prohibentur uti habitu Monachorum aut Monialium, nec non ad L. 11. C. Theodos. d. scenic. Ubi ipsis interdicitur uti gemmis, sigillatis, fer-
- 115 ricis, textis & auratis vestibus. Non enim intelligendum hoc de eo tempore, quò in scena agunt, ubi pro qualitate personarum, quas sustinent, etiam vestibus modò pretiosis, modò vilibus indutas esse oportet, unde diversitas vestium scenicarum, tragicarum, citharædicarum, de
- 116 qua in l. 127. ff. d. Verb. Sign. ibique Alciat. sed de usu harum vestium extra scenam, qui lege prohibendus erat, Alb. Gentil. d. c. 4. p. 18. ne differentia illa vestimentorum, quæ apud Romanos ratione ordinis, dignitatis ac qualitatis personæ introducta erat, arg. l. 15. §. 2. ff. d. Usufr. confunderetur. Simile judicium esto de larvis, si forsan conditio materiæ ita tulerit, ut eis utendum sit; Quamvis enim earum usum vehementer improbet. Walther. d. §. 88. cum Ddribus ibi allegatis, nequam tamen intelligendum id esse de tali casu, quando in ludis scenicis Comædiis vel Tragædiis adhibentur, monet Libenthal, Colleg. Ethic. Ex. 12. quest. 9.
- 118 Dum adhuc circa vestes scenicas versamur, supervacuum erit monere, quibus modis illæ, sive quoad proprietatem, sive quoad usum, scenicis acquirantur, cum iidem acquirendi modi circa illas observentur, quæ in aliis rebus obtinent. Hoc tantum modò tangere lubet, cum
- 119 sapius in vestibus illis scenicis & quidem pretiosis, ususfructus constitui soleat, an is verus, an tantum quasi ususfructus dicendus sit? multum enim inter verum & quasi usumfructum interesse constat ex tradi-
- 120 tis Ddri ad tit. 1. d. usufruct. Notum est inter Doctores hac de re contraverti, aliis per l. 15. §. 4. ff. d. usufruct. l. 9. §. pen. ff. usufruct quemadm. caveat. verum in iis usumfructum esse existimantibus; Vid. Lauterbach in Colleg. ff. ad tit. d. usufr. ear. rer. quæ usu consum. §. 8. & Conclus. Forens. Ex. 17. §. 9. aliis contra quasi usumfructum vestium tantum dari stantibus, idque per §. 2. 1. d. Usufruct. Bicc. d. Usufr. th. 17. Ad conciliandos hos textus, cum sibi directò contrariari videantur, Ddres variè respon-

respondent. Anton. Matthæi ad d. §. 2. existimat, per Triboniani incuriam vocabulum *vestimentorum* in d. §. irrepsisse, verum Hillig. ad Donell. l. 10. c. 4. lit. B. Tribonianum defendit, dicens, sibi non constare, qua ratione, quave spe commodi id Tribonianus fecisse debuerit. Alii putant in d. §. 2. abusive vestimenta, vel metonymicè, vel synegdogicè, 122 pro materia, unde conficiuntur, lana scilicet, esse posita; Donell. l. 10. c. 4. Zoes. ad tit. ff. d. usufr. ear. rer. qu. usu. consum. lanæ vero quasi usumfructum esse apparet ex l. pen. ff. d. usufr. ear. rer. quæ usu consum. sed divinatoria hæc tantum est responsio, quam verbum *vestimentorum* in d. §. non admittit. Alii conciliationem desumunt ex ipsa L. 15. §. 4. ff. d. Usu- 123 fruct. an scilicet ususfructus vestimentorum constituatur ut rei an verò ut quantitatis, ita ut illò modò sit verus ususfructus, hoc verò quasi ususfructus, & de hoc casu intelligunt d. §. 2. J. d. Usufr. Vid. Ludwell. ad d. §. n. 1. Brendel. d. usufructu rei fungibil. §. 12. Verum cum & idem in re- 124 bus immobilibus procedere possit, hanc explicationem non sufficere statuit Lauterbach. alleg. §. 8. & ideò veriore esse existimo sententiam Hotomanni ad d. §. 2. distinguentis inter vestimenta quotidiana, & illa, quorum rarior usus est, uti lugubria, scenica; ita ut in illis quasi usus- 125 fructus sit §. 2. J. d. Usufr. cum quotidianò usu facilè consumantur, in his verò verus ususfructus constitui possit, d. l. 15. §. 4. d. l. 9. §. pen. cum ob raritatem usus non tam usu diminuatur, quam tempore deteriora fiant. Conf. Brunnem. ad d. l. 15. n. 5. & Ex. Justin. 7. ad d. §. 2. n. 1. Hilliger. in Donell. l. 10. c. 4. lit. B. Dn. Struv. Synt. Jur. Civil. Ex. 12. §. 39. ibique Dn. Müller in addition. Wurmser Nucl. Jur. Controv. tit. d. Usufruct. Controv. 4.

Id adhuc notandum, quamvis aliàs usufructuarius vestimenta, 126 quorum usumfructum habet, aliis locare non possit, l. 15. §. 4. ff. d. Usufruct. (non obstantibus §. 1. J. in fin. d. usu & habit. L. 12. §. 2. ff. d. usufruct. bonus enim paterfamilias, ad cuius modum usufructuarius uti debet, L. 65. ff. d. Usufruct. vestimenta non locaret d. L. 15. §. 4.) hoc tamen li- 127 mitari, in casu, si alicui non scenico ususfructus vestium scenica um relictus sit; hic enim eas scenicis, utiis in scenis utantur, locare poterit, licet proprietarius eas commodare tantum & non locare fuerit solitus. d. l. 15. §. 5. Dn. Struv. Ex. 12. §. 39. in fin. Hillig. in Donell. l. 10. c. 8. lit. K. Quod si enim nudo usuuario permissum est, si usus ipsi alias inu- 128 tilis foret, rem usuariam alteri locare arg. L. 22. pr. ff. d. Usu. Carpz. p. 3. c. 13. df. 4. & p. 1. dec. 69. n. 10. cur id usufructuario hoc in casu prohibendum sit, certè non video, cum potentius aliquod jus aliàs habeat, F quam

quam usufructarius. *L. 7. pr. ff. d. Usufr. l. 14. §. 1. ff. d. Usu. & habit. Ddres latè ad pr. J. Eod.*

- 129 Tandem colophonis loco adjicio quaestionem, ad quam culpam
 130 praestandam teneantur scenici, si ab aliis vestes scenicas commodato ac-
 ceperint? Equidem ad dolum & latam culpam tantum eos teneri vide-
 batur dicendum ob *L. 5. §. 10. ff. Commod.* ubi dicitur, dolum in re com-
 131 modata tantum praestari, si quis ludos edens Praetor scenicis commoda-
 verit; Verum cum habeamus regulam, quod in quocunque contractu
 solius accipientis versetur utilitas, in eo ad praestandam culpam levissi-
 mam accipiens obligetur. *l. 5. §. 2. ff. Commod.* in commodato autem,
 quippe quod gratis praestatur, omnis utilitas in accipientem, scilicet
 commodatarium redundet, quomodo scenici a praestatione culpae levis-
 simae se liberare queant, ego quidem non video. *L. 1. §. 4 ff. de Obl. & Act.*
 132 *l. 18. pr. ff. Commod.* Nec praesidium quaerere poterunt in alleg. *L. 5. §. 10.*
 133 Praetor jussu populi Romani edebat ludos, aut Magistratus per exhibi-
 tionem ludorum, quos propriis sumptibus edebant, populo se commen-
 dare volebant; Hodie vero a privatis operae ac ludi scenici repraesentantur,
 privatisque sumptibus fiunt, in quorum compensationem, uti
 superius dictum, certam pecuniam a spectatoribus accipiunt; nisi for-
 134 san dispositionem *L. 5. §. 10.* ad illum casum trahere velimus, quando in
 aulis Principum, jussu Principum, Operae exhibentur ac ludi scenici,
 &, ut eo splendidior sit representatio, vestes scenicis a Principibus
 suppeditantur.

CAP. IV.

De eo, quod justum est, circa Spectatores Ludorum scenicorum & Operarumque modernarum.

Summaria.

U Nusquisque licite ludos scenicos spectare potest.	n. 1. sq.	cos tenetur injuriarum.	n. 11.
Ita tamen ne excedat modum.	n. 6.	Injuria tempore ludorum scenicorum alicui illata atrox est.	n. 12.
Clerici de Jure Communi prohibentur interesse ludis scenicis.	n. 7. seqq.	Poenae loco alicui spectaculis solet dici.	n. 13.
Limitatur hoc in Operis & ludis scenicis hodiernis.	n. 10.	An si uxor absque consensu mariti ad Operas ludosque scenicos ierit, repudiari ea propter possit?	n. 14. seqq.
Qui alterum prohibet spectare ludos scenicos			Restat

Restat, ut brevissimis adhuc de eo quoque dispiciam, quod circa 1
 Spectatores Operarum, ludorumque scenicorum, justum est; ra-
 tione quorum quidem eò minus dubii subesse existimo, quò pro-
 lixius supra cap. 2. nihil iis inesse turpitudinis, jam tum est de- 2
 monstratum; Sanè, cum omnia mortalia perpetuis decrementis inter-
 cidant, perpetuis quoque, ut subsistant & renoventur, incrementis
 egent, l. 76 ff. d. Judic. Tholosan. Synt. Jur. Univers. l. 39. c. 2. n. 3. sq. &
 hinc, juxta Senecam d. tranquill. anim. c. 15. non expedit, æqualiter sem- 3
 per retinere mentem, sed decet interdum aciem, rebus agendis inten-
 tam, remittere; nec enim semper exacta gravitas & constantia, quasi
 à Philosopho, uti Cajus loquitur l. 8. pr. ff. d. edil. Edict. in nobis deside-
 ratur. Equidem non ignoro, Quintilianum l. 2. Instit. orator. c. 11. in 4
 horis malè consumptis & has locare, quæ spectaculis dantur, unde &
 Scaliger l. 3. Poët. dicit. Comœdias & Tragoedias otiosis damus, nemo-
 que in theatrum venit, qui non libens id temporis velit amittere. Ve- 5
 rum hos ipsos, aut de indignis ludis & spectaculis intelligendos, aut
 talia eorundem asserta, ex ipsorum personis singularissimis, quæ nun-
 quam otiosæ minus, quam cum maxime otiosæ sunt, (qualem Scalige-
 rum fuisse constat, nullibi scilicet cessantem, nec dum equo veheretur
 & iter faceret, à cogitationibus gravioribus,) accipienda esse monet 6
 Alb. Gentil. d. actor. & spectator. fabul. non notand. c. 22. p. 117. Quamvis
 lubens largiar, ita nos ludis scenicis interesse debere, ne inde damnum
 aliquod capiat res familiaris, quod si vel nimis frequenter, vel eo, quod
 aliis negotiis impendendum est, tempore frequententur, facile con-
 tingere potest, aut ne illis præjudicetur, quibus vel personas, vel ope-
 ras nostras obligatas novimus, aliàs enim in vitium quoddam animi
 ille spectandi ludos scenicis pruritus deflecteret. l. 1. §. ult. ff. d. Serv.
 Corrup. l. 65. pr. ff. d. edil. Edict.

Limitant quidem hoc, quod de licentia spectandi ludos scenicis 7
 dictum, in Clericis, quibus non tantum Canones, sed etiam Leges Ci-
 viles, ne spectaculis, aliisque theatralibus actibus intersint, injun-
 gunt. l. 17. C. d. Episc. & Cleric. Auth. Interdicimus C. Eod. l. fin. C. d. Epi-
 scop. Audient. Nov. 123. c. 10. can. 37. Dist. 5. d. Consecration. c. 12. & pen-
 X. de vit. & honest. Cleric. Brunne mann. d. Jur. Eccles. l. 1. c. 6. membr. 10.
 §. 2. Tholosan. Partit. Jur. Canon. l. 4. tit. 8. c. 6. verum hoc vel ex speci- 8
 ali ratione in Clericis receptum, quod nimirum à mundi voluptatibus
 alieni esse debeant, & à vulgari vita seclusi, uti dicitur in can. His igitur
 3. Dist. 23. Brunne man. ad d. Auth. Interdicimus n. 1. ideoque ad alios ex- 9
 tendi non debet; vel ad inhonestos tantum pertinet ludos, siquidem
 rationem prohibitionis in eo ponunt Ddres, quod boni mores & pu-
 di-

dicitia per ejusmodi spectacula & ludos corrumpantur, omnisque impuritas, petulantia & libido inde discatur. Rittershus. in *Exposit. Novell.* l. 1. c. 7. n. 54. Quamobrem quoque Canonistæ diversum obtinere statuunt, quando Clerici absque scandalo ludis theatralibus interesse possunt; Vid. Sanchetz. d. *matrimon.* l. 9. disp. 46. n. 41. sq. quod cum in Operis nostris, ludisque scenicis hodiernis, fieri queat, ubi, uti supra monitum, omnis inhonestas & turpitudine exulare debet, vix absque injuria ab illis Clerici arceri possunt.

11 Ita etenim legibus constitutum esse legimus, quod, si aliquis alterum prohibere velit, ne spectaculis intersit, injuriarum inde convenire possit l. 2. §. 9. ff. *ne quid in loc. publ. fiat* junct. l. 13. §. ult. ff. d. *injur.* quippe quæ omnibus licent & permittuntur etiam huic

12 vel illi individuo non possunt non licere. Hinc, ut eò securus homines ludos spectarent, sancitum quoque est, ut injuria, quæ alicui in teatro, aut dum ludos scenicos spectat, infertur, quamvis aliàs in se levis sit, pro atroci tamen haberi, & graviori pœna puniri debeat; l. 7. §. ult. l. 9. §. 1. ff. d. *Injur.* §. 9. l. *Eod.* sicuti etiam inter species pœnarum non capitalium, quæ scilicet æstimationem concernunt, relatum fuit, alicui spectaculis interdiceri, quemadmodum patet ex l. 28. §. 2. ff. d. *pœn.*; ita, ut unusquisque, cui illa pœna dictata non est, Jure ac facultate spectandi ludos scenicos omninò liberè gaudeat,

14 Tandem quoque, antequam hanc materiam dimittamus, quæ re lubet, an uxor ad spectacula & ludos scenicos itura, consensum mariti aphibere teneatur, &, si maritò insciò ludis scenicis interfuerit, an

15 eapropter repudiari possit? Occasionem huic quæstioni dedit l. 8. C. d. *Repud.* ubi Imperator Theodosius inter causas repudii etiam hanc numerat, si uxor absque consensu mariti sui spectaculis theatralibus interfuerit, eamque causam itidem pro justa divortii causa agnoscit Imperator Justinianus. *Novell.* 22. c. 16. & *Nov.* 117. c. 8

16 Verum quemadmodum hoc propter ludos turpes & inhonestos, qui incentivum impudicitiae & libidinum spectatoribus præbebant, procul dubio ita est statutum, Rittershus. *Expl. Novell.* p. 4. c. 8. n. 5. ac eapropter ad nostros ludos scenicos & Operas referri nequit, ita eò minor de hoc dubitandi ratio apud nos esse potest, quod duas tantùm veras divortii causas agnoscamus, adulterium nimirum & malitiosam desertionem. Vid.

17 Gudelin. d. *Jur. Noviss.* l. 1. c. 10. Carpz. *Jurispr. Consistor.* l. 2. df. 189. & 192. Strauch. *ad Univers. Jus Justin.* Ex. 2. §. 20. Nicolai d. *Repud.* & *divort.* p. 2. c. 1. n. 24. sq. Condonandum potius uxori aliquid, & blanditiis, mollibusque verbis, atque maritali sermone, uti loquitur Jctus in

Lult.

L. ult. ff. si quis aliq. testar. prohibuer. corrigenda est ea, si ludis ac spectaculis nimium indulgeat, quippe hoc sexui muliebri innatum esse, 19
eumque ad ludos & spectacula non aliter ruere, quam apes & formicas ad cibum, ut spectet simul & suspiciat, testatur Ovidius l. 1. de arte amandi

Ut redit, itque frequens longum formica per agmen,

Granifero solitum dum vehit ore cibum:

Aut, ut apes saltusque suos & olentia nactæ

Pascua, per flores, & thyma summa volant.

Sic ruit in celebres cultissima foemina ludos;

Copia iudicium sæpe morata meum est.

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ, &c.

Quamvis uxorem quoque ita cupidates suas refranare ac compescere
deceat, ne inde in rem familiarem damnum redundet, aut maritus
durius aliquid in eam statuere necessum habeat.

T A N T U M.

Faint, mirrored text bleed-through from the reverse side of the page, appearing as ghostly impressions of a printed or written document.

T A N T M .

ULB Halle
003 263 541

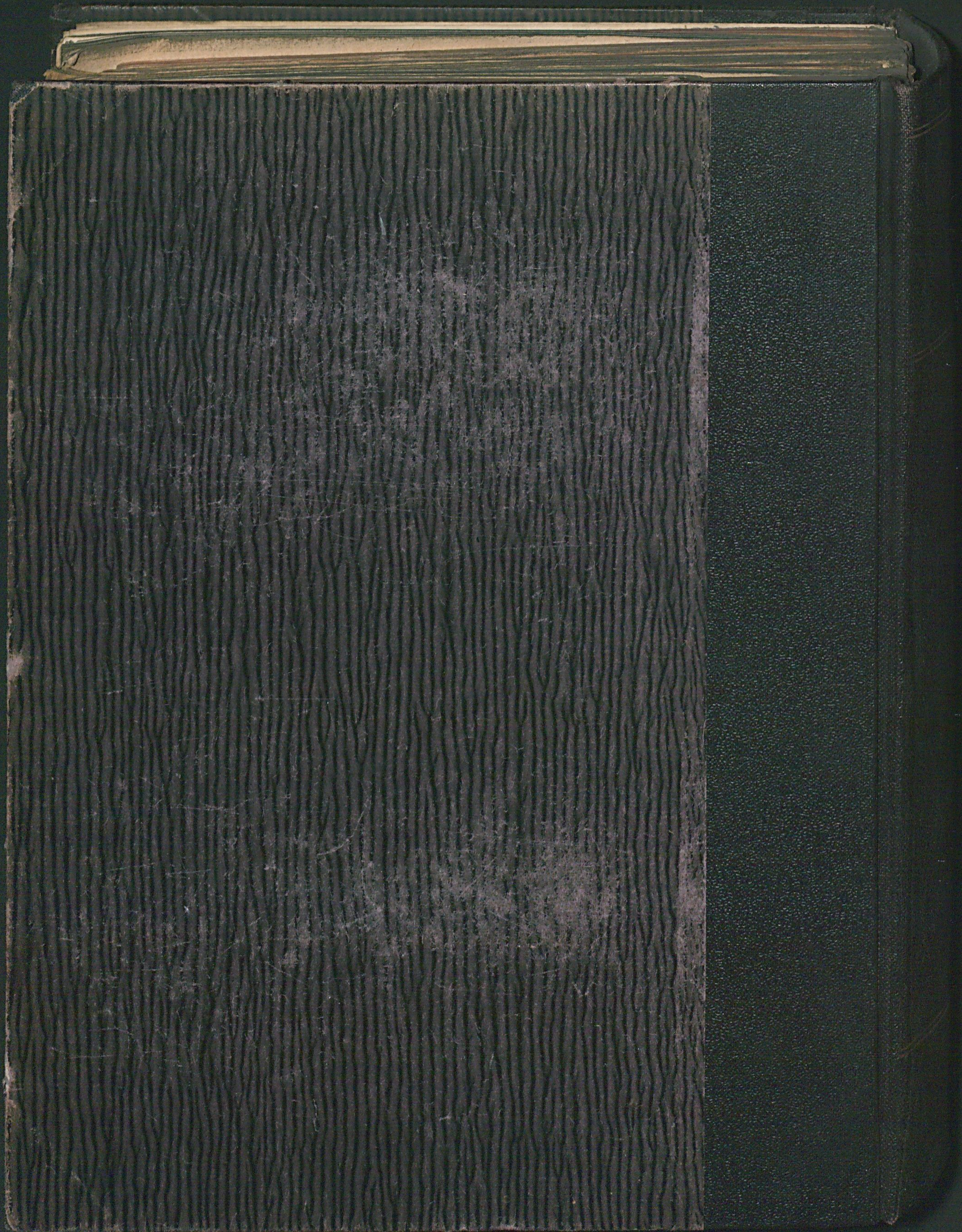
3

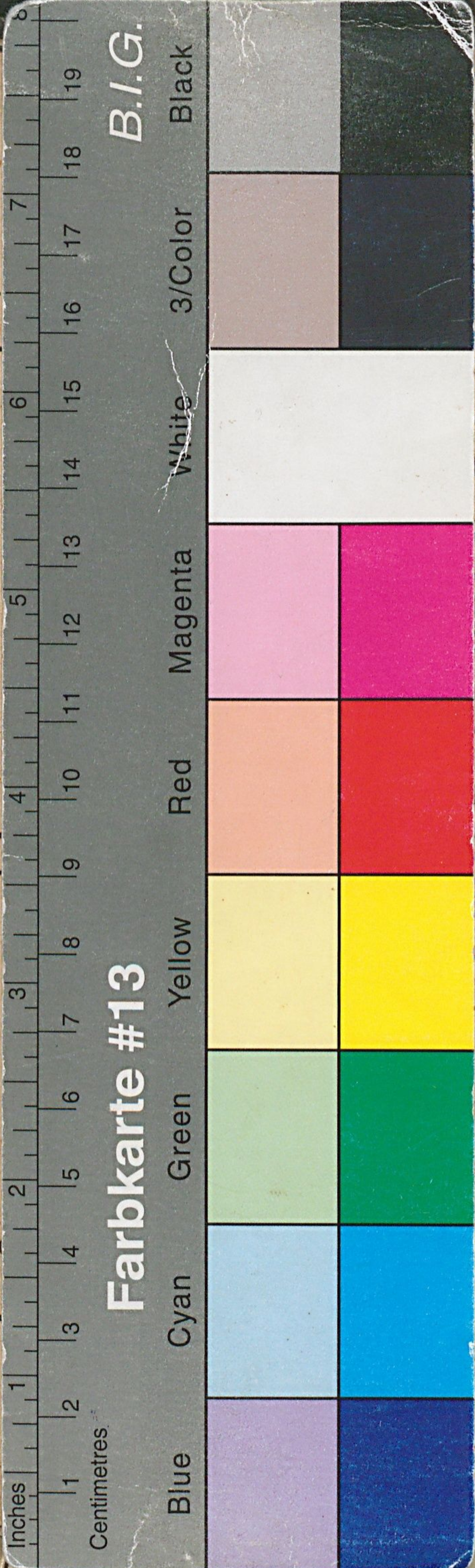

Sb.

VD 17

B.I.G.

Farbkarte #13

N. J. C. *adscr. H. S. 1303. V*
JURIDICA *1858.*

EST, CIRCA *1693*

CENICOS *13*

QUE MO-

NAS,

zulgò

TIAN - ALBERTINA
S I D E

STO STRYKIO,

ET NOVELL. PROF.
ORDIN.

SUO ÆTATEM
RANDO

IO MAJORI
A. M. DC. XCIII.

IONI SUBMITTIT
, Helmershusa - Francus.
ESPONDENS.

ERGÆ,
Sigismundi Frobergii, 1696.